

บทอภิปรายและส่งท้าย

ระบบความเชื่อความหมายเรื่องเพศหรือเพศวิถี (Sexuality) ถือว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญเนื่องจากประเด็นเรื่องเพศวิถีกลายเป็นเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อคนในสังคมเป็นอย่างสูง อาจกล่าวได้ว่าบรรทัดฐานในทางสังคมได้แบ่งคนออกเป็น 2 เพศสภาพคือชายและหญิงนอกจากนี้ยังบอกว่าทั้ง 2 เพศต้องปรารถนาต่อกันเป็นความสัมพันธ์แบบรักต่างเพศ (Heterosexuality) และถูกมองว่าเป็นเรื่องธรรมชาติ แต่หากเราดูให้ดีจะพบว่าความสัมพันธ์แบบรักต่างเพศที่ถูกมองว่าเป็นธรรมชาตินี้เป็นแนวคิดที่แฝงไว้ด้วยความต้องการที่จะควบคุมเนื้อตัวร่างกายและการสืบพันธุ์ของผู้หญิงโดยการปลูกฝังความเชื่อเรื่องความเป็นเมียและเป็นแม่ ทำให้ผู้หญิงที่ความสัมพันธ์ในรูปแบบอื่นดังเช่นความสัมพันธ์ระหว่างหญิงรักหญิงถูกให้ความหมายว่าเป็นความผิดปกติ เป็นรูปแบบความสัมพันธ์ที่ผิดธรรมชาติ ซึ่งถือว่าเป็นความเข้าใจที่บิดเบือนต่อวิถีทางเพศของคนรักเพศเดียวกันและก่อให้เกิดอคติทางเพศที่นำมาสู่การเลือกปฏิบัติ

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าในระบบสังคมแบบรักต่างเพศจะเต็มไปด้วยมายาคติและความเข้าใจผิดต่อเรื่องของหญิงรักหญิง รวมทั้งตัวคนที่เป็นหญิงรักหญิงเองอาจได้รับผลกระทบจากประสบการณ์ในการใช้ชีวิต ที่ถูกให้ความหมายว่า “เป็นอื่น” ไม่เหมือนคนปกติ (ที่เป็นรักต่างเพศ) ในขณะเดียวกัน หญิงรักหญิงต่างมีการให้ความหมายต่อทางเลือกในการเป็นหญิงรักหญิง ในฐานะผู้กระทำเพื่อการกำหนดตัวเองหรือแสดงเจตจำนงที่จะต่อต้านขัดแย้งกับมายาคติต่าง ๆ เหล่านั้นด้วยตัวเอง

ในการศึกษานี้พยายามที่จะสะท้อนเสียงของหญิงรักหญิงที่ถูกมองว่าเป็นเรื่องผิดปกติให้มีพื้นที่ในการสร้างความหมายต่อทางเลือก รวมถึงการต่อรอง การให้ความหมายต่อการใช้ชีวิตคู่และเห็นถึงความสัมพันธ์ของหญิงรักหญิงซึ่งอาจสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อในรูปแบบเดียวหรือแตกต่างกับระบบรักต่างเพศได้กำหนดกรอบคุณค่าไว้ และการใช้ชีวิตของหญิงรักหญิงที่ตอบได้กับการครอบงำและควบคุมเรื่องเพศของผู้หญิงไว้กับผู้ชายและคุณค่าของความเป็นหญิง ในการอภิปรายผลจะแบ่งการนำเสนอเป็น 3 ส่วนคือ

1. การให้ความหมายต่อการเป็นหญิงรักหญิง
2. ความเชื่อเรื่องชีวิตคู่ของหญิงรักหญิง
3. เนื้อหาของความสัมพันธ์ในชีวิตคู่ของหญิงรักหญิงแต่ละคู่

การให้ความหมายต่อการเป็นหญิงรักหญิง

แม้ว่าในสังคมกระแสหลักจะกำหนดกรอบความหมายและกรอบคุณค่าเรื่องเพศของผู้หญิงไว้ในเรื่องของเพศภาวะและเพศวิถีที่ผู้หญิงควรจะต้องมีเป็นรักต่างเพศ โดยส่งผ่านมาทั้งจากการเลี้ยงดูในครอบครัว การเรียนรู้จากประสบการณ์ การมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ว่า เมื่อเกิดมาเป็นผู้หญิง ในแต่ละบทบาทควรมีลักษณะเช่นไร และควรมีเพศวิถีอย่างไร แต่ก็พบว่าภายใต้การกำหนดคุณลักษณะความเป็นหญิง และความหมายเรื่องเพศให้เป็นรักต่างเพศเพียงรูปแบบเดียวไม่อาจควบคุมตัวตนของมนุษย์ให้เป็นไปในลักษณะที่เหมือนกันหมดได้ ภายใต้ระบบความเชื่อที่ปลูกฝังมาในสังคมระดับต่าง ๆ ผู้ที่มีคนรักผู้หญิงหรือหญิงรักหญิงแต่ละคน ต่างผ่านการเรียนรู้ทั้งจากสิ่งแวดล้อมรอบข้าง ที่มีการให้ความหมายทั้งเชิงบวกและลบ ทำให้แต่ละคนต่างให้ความหมายกับสิ่งที่ตนเลือกตามประสบการณ์ที่แตกต่างกันไปของตนเอง

1. การนิยามว่าหญิงรักหญิงคือเรื่องส่วนตัวไม่ใช่เรื่องผิดปกติ ถือเป็นการให้ความหมายที่สะท้อนมาจากกระบวนการรับรู้และการพัฒนาอารมณ์ความรู้สึกในตัวเองที่ทำให้รู้สึกว่าเป็นหญิงรักหญิง ความเป็นหญิงของตนจึงแตกต่างไปจากผู้หญิงทั่วไป โดยเฉพาะในความสัมพันธ์ซึ่งไม่ได้เป็นไปตามกรอบที่สังคมกำหนดคือรูปแบบความสัมพันธ์ในแบบรักต่างเพศ แต่ความเป็นหญิงรักหญิงก็เป็นสิ่งที่เป็นอย่าง มีลักษณะเป็นธรรมชาติ ความแตกต่างนี้ไม่ใช่ความผิดปกติ การนิยามหญิงรักหญิงจึงหมายถึง การเป็นผู้หญิงธรรมดาที่ชอบผู้หญิงด้วยกัน ไม่ใช่ความรู้สึกที่แปลกแยกจากตัวเอง ไม่ใช่เรื่องผิดธรรมชาติ หรือเรื่องผิดปกติและไม่ได้อยากที่จะเป็นผู้ชาย อย่างไรก็ตามจากประสบการณ์ที่หลายคนได้สะท้อนออกมาจะเห็นได้ว่า แต่ละคนก็อาจจะเคยมีประสบการณ์แอบชอบผู้ชาย แต่ก็เลือกที่จะนิยามความเป็นหญิงรักหญิงที่ตัวเองเลือกว่าเป็นธรรมชาติมากกว่า ฉะนั้น การเลือกส่วนหนึ่งอาจจะกล่าวได้ว่า คือ การสร้างความเป็นธรรมชาติให้กับสิ่งที่ตนเลือกด้วยเช่นกัน

แก้ว : ...อ้อ..เราเป็นผู้หญิง คือถ้าให้นิยามตัวเองเราก็เป็นผู้หญิงธรรมดา ๆ คนหนึ่ง ไม่คิดว่าตัวเองเป็นทอม ไม่เคยคิด เพียงแต่ว่าเห็นผู้หญิงแล้วชอบเฉย ๆ (หัวเราะ)

การบอกว่า ความรู้สึกของหญิงรักหญิงเป็นธรรมชาติ ถือเป็นการหนึ่งที่ยอมรับหญิงรักหญิง บางคนเลือกที่จะกำหนดนิยามเพื่อจะแสดงให้เห็นว่า ไม่ใช่แค่ความสัมพันธ์ต่างเพศเท่านั้นที่เป็นเรื่องธรรมชาติ ซึ่งการที่หญิงรักหญิงเลือกที่จะเปิดเผยให้เห็นตัวตนในแบบที่แตกต่างไปจากบรรทัดฐานของผู้หญิงทั่วไป เช่น การที่ผู้หญิงต้องดูอ่อนโยน นุ่มนวล วุ่นวายน้อย เป็นแม่และเป็นเมีย

การเลือกที่จะเป็นผู้หญิงในแบบที่แตกต่างจากลักษณะทางธรรมชาติของแต่ละคน จึงปฏิเสธไม่ได้ว่า หญิงรักหญิงบางคนก็เลือกที่จะแสดงออกและมีลักษณะแตกต่างจากผู้หญิงทั่วไป เช่น ผู้หญิงที่มีลักษณะแบบผู้ชาย (Muscularity) มากกว่าผู้หญิง (Femininity) จึงถูกมองว่ามีลักษณะเป็นผู้ชายแต่ไม่ใช่ผู้ชายและได้กลายเป็นเป้าหมายของการสำรวจตรวจตรา ถูกเพ่งเล็งจากคนทั่วไปในสังคม และการถูกกำหนดให้เป็นอื่นจากการเป็นผู้หญิง ซึ่งถือว่าเป็นเป้าสะท้อนปฏิบัติการของอำนาจที่ส่งผ่านการควบคุมมาในทุกพื้นที่ของสังคม และมากระทำต่อตัวหญิงรักหญิงที่มีเพศภาวะไม่ได้เป็นไปตามที่สังคมคาดหวัง

อย่างไรก็ตาม แต่ละคนก็พยายามเลือกที่จะเป็นผู้กระทำ ไม่ยอมจำนนต่อการถูกจับจ้อง และพยายามสร้างวิธีการที่จะให้เหตุผลในสิ่งที่ตนเป็นหรือแตกต่างไว้ เช่น การให้ความหมายว่าเป็นเรื่องส่วนตัวโดยไม่ต้องการให้เกิดการกำหนดนิยามจากสังคมเพราะสังคมมักจะจัดประเภทในลักษณะชั่วคราวข้าม เช่น ถูกบอกว่าอยากเป็นผู้ชาย ขณะที่หญิงรักหญิงบางส่วนก็ไม่ได้นิยามว่าเป็นผู้ชาย และไม่ต้องการถูกจัดประเภทให้เป็นอื่นจากการเป็นผู้หญิง เพียงแต่ต้องการสร้างพื้นที่ในการกำหนดความเป็นตัวตนทางสังคมเท่านั้น การเป็นหญิงรักหญิงจึงเป็นการต่อรองเพื่อการให้ความหมายและสร้างพื้นที่ให้กับตัวเอง

2. การนิยามว่า หญิงรักหญิงคือผู้หญิงที่เลือกจะมีเพศวิถีเป็นหญิงรักหญิง ทางเลือกในการเป็นหญิงรักหญิง ถือเป็นการตัดสินใจของตัวผู้หญิงแต่ละคน ซึ่งแต่ละคนอาจจะให้เหตุผลต่อทางเลือกของตนในลักษณะที่แตกต่างกันไป เช่น การให้เหตุผลว่า ความรักเป็นสิ่งที่ปราศจากเพศสรีระ ทำให้ผู้หญิงแต่ละคนสามารถจะเลือกรักใครก็ได้ตามที่ตนเองพอใจโดยไม่จำกัดเพศ บางคนอาจจะเคยมีความรักหรือผ่านประสบการณ์แบบรักต่างเพศมาก่อน แต่ปัจจุบันเลือกจะใช้ชีวิตคู่กับคนที่เป็นผู้หญิง ขณะเดียวกันก็ไม่ได้กำหนดว่าเพศวิถีของตนเองในอนาคตจะเป็นอย่างไร จะรักกับผู้หญิงหรือกับผู้ชาย เช่น แมวหรือปริศนา หรือบางคนชอบผู้หญิงแต่ก็อยากจะรักผู้ชาย และเลือกที่จะเรียนรู้และรักกับผู้ชายด้วย อย่างเช่น มะลิ เป็นต้น เหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าเพศวิถีของผู้หญิง เป็นสิ่งที่เลื่อนไหล ปรับเปลี่ยนและกลับไปกลับมาได้อยู่ตลอดเวลา ไม่ใช่สิ่งที่หยุดนิ่งตายตัวอยู่กับความพึงพอใจกับคนเพศใดเพศหนึ่งโดยตลอด หญิงรักหญิงคือทางเลือกและผู้หญิงมีเสรีภาพในการที่จะกำหนดทางเลือกของตนเองแม้ว่าจะขัดกับบรรทัดฐานของสังคมก็ตาม

แมว : เราไม่ได้ระบุว่าจะต้องเป็นเพศไหน เพศไหนก็ได้สำหรับเรา เพราะจริง ๆ

แล้วความรักมันเป็นเรื่องของหัวใจที่มันคุยกัน คุยกันถูกใจ เข้าใจกัน

สื่อสารกันได้ ซึ่งอาจจะมียากกว่านั้น แต่ว่าบางสิ่งก็บอกไม่ได้ว่ามันใช่หรือ

ไม่ใช่ แต่เราไม่ระบุเรื่องเพศ

แต่การที่ผู้หญิงหลายคนมองเห็นแต่ความสัมพันธ์แบบรักต่างเพศโดยปราศจากคำถาม เช่น ประสพการณ์ของปรีศนาที่ผ่านมา เมื่อเกิดมีการตั้งคำถามขึ้น ทำให้ปรีศนามองเห็นถึง ระบบอำนาจของสังคมรักต่างเพศ ที่พยายามปิดกั้นมิให้ผู้หญิงมองเห็นทางเลือกที่มีอยู่หลากหลาย นอกเหนือไปจากการเป็นเมีย หรือการสืบพันธุ์ อย่างไรก็ตาม ในการศึกษาทำให้เราเห็นว่า หากผู้หญิงแต่ละคนมีการตั้งคำถามกับสิ่งที่ถูกบอกว่ามันเป็นอยู่ตามธรรมชาติหรือไม่ ก็จะสามารถทลายมานอคติแห่งรักต่างเพศที่ควบคุม และครอบงำความเชื่อของคนออกไปได้ แต่ทั้งหมดก็ต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้และเข้าใจในเรื่องความเป็นหญิง และความเป็นชายว่าเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น พร้อมกับการเปิดใจเรียนรู้และยอมรับว่าแท้ที่จริงแล้วเพศวิถีมีอยู่หลากหลายมากกว่าที่เรารู้ ทุกคนจึงสามารถเลือกที่จะรักใครก็ได้ตามที่ตนเองรู้สึกพึงพอใจ

ปรีศนา : ...เราสามารถจะเป็นผู้หญิงที่เราพึงพอใจทางเพศกับผู้หญิงด้วยกันได้ เพียงแต่เราถูกบล็อกไว้ตั้งแต่เล็กแต่น้อยว่า ไม่ให้คิด ไม่ให้มองอะไรแบบนี้ เหมือนม้าที่มันลงสนามแข่งมันจะถูกใส่บังตาไว้ ที่นั่นมันก็เป็นการเรียนรู้ เรื่องการเป็นผู้หญิงและการเป็นผู้ชายของตัวเองคู่กันมากับการที่ค่อย ๆ ยอมรับวิถีชีวิตทางเพศที่มันหลากหลายที่มันก็เป็นกระบวนการ มันใช้เวลานานในที่สุดมันก็เป็นเรื่องธรรมดา ถ้าถึงจังหวะที่เราจะมีแฟนเป็นผู้หญิง เราก็ไม่ได้มานั่งตั้งคำถามกับตัวเองแล้วว่า เราจะมีแฟนเป็นผู้หญิง พ่อ แม่ จะว่าอย่างไร ใครจะว่าอย่างไร ไม่ได้ตัวเองถามเลย แต่คำถามนี้เป็นคำถามที่เพื่อนสนิทคนหนึ่งของตัวเองถาม ทำให้เราได้คิดเป็นครั้งแรกว่า เฮ้ยนี้กำลังจะมีแฟนเป็นผู้หญิง ... คิดหรือยังว่ามันจะเกิดอะไรตามมาบ้าง จะตัดสินใจเลือกอย่างนี้แน่หรือ ซึ่งก็ทำให้เราคิดเพราะว่า ณ ตอนนั้นเรากลายเป็นคนที่ไม่ได้เห็นความเป็นเพศแล้ว

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการให้นิยามกับการเป็นหญิงรักหญิงว่าเป็นทางเลือก แต่ทางเลือกนี้เป็นทางเลือกที่ขัดแย้งกับระบบทางสังคมที่ควบคุมและกำหนดไว้ อย่างประสพการณ์ของปรีศนา ที่ถูกเพื่อนหักท้วงกับทางเลือกนี้ สะท้อนให้เห็นว่า ในสังคมมีการตรวจตราพฤติกรรมของผู้หญิงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งอาจผ่านมาจากที่คนใกล้ชิดในระดับต่าง ๆ เป็นการตักเตือนเพื่อทำให้ผู้หญิงกลับเข้าสู่ระบบเดิมที่เคยเป็นมา และการตักเตือนนี้ก็สะท้อนให้เห็นว่า ระบบในสังคมกำลังถูกสั่นคลอน และกำลังทำงานเพื่อจัดการกับคนที่ต้องการออกนอกบรรทัดฐานที่กำหนด เพราะเห็นว่าการกำลังเกิดการขัดแย้งกับระบบอำนาจเดิม ซึ่งทางเลือกนี้ทำให้คนที่เลือกต้องเผชิญกับการถูกจัดประเภทให้เป็นคนผิดปกติ หรือนอกกฎนอกทาง และต้องมีการให้ความหมายกับสิ่งที่ตัวเองเลือกเพื่อต่อรองกับความเชื่อที่เข้ามาควบคุมทางความคิด และยังคงเลือกสิ่งที่ไม่ได้รับการยอมรับ การต่อรองดังกล่าว

ก็เพื่อให้ตนเองมีที่ทางและได้ดำรงอยู่ในสถานะของการเป็นหญิงรักหญิงต่อไป ขณะเดียวกันก็ยังทำหน้าที่การเป็นผู้หญิงที่ดีในสังคม รวมทั้งรักษาสถานะหรือบทบาทอย่างอื่นที่ถูกคาดหวังอยู่นอกเหนือจากการเป็นเมียและการเป็นแม่

สุ: ก็คิดนะ....เราคิดว่า บาบเพราะเราทำให้พ่อ แม่เสียใจ แต่ก็นั่นก็เปลี่ยนเราไม่ได้ จะให้เราทำให้พ่อ แม่ดีใจ แต่งงานกับผู้ชาย แล้วเรารู้สึกเป็นทุกข์ทรมานทั้งชีวิตเราก็ไม่เอา ตั้งแต่เกิดไม่เคยคิดว่าทำอะไรผิด ที่เราผิดวันเรื่องนี้เรื่องเดียวที่เราทำให้พ่อแม่เสียใจ มาก ๆ ไม่เคยมี... เคยบอกเขาไว้ด้วยว่า เป็นเรื่องนี้เรื่องเดียวที่ทำให้พ่อแม่เสียใจ แล้วก็จะมีเรื่องอื่นอีกที่จะทำให้เขาร้องไห้ ให้เขาเสียใจอีก

แม้ว่า การมีคู่รักเป็นผู้หญิงเป็นทางเลือก ซึ่งน่าจะเป็นทางเลือกที่เป็นอิสระและปราศจากระบบอำนาจในการควบคุม แต่คำพูดและประสบการณ์ในครอบครัวของสุก็สะท้อนให้เห็นถึงการเล็งดูที่เข้มงวด รวมทั้งตัวของสุเองยอมรับต่อระบบควบคุมนั้นมาโดยตลอด จนกระทั่งมาถึงทางเลือกที่ฝ่าฝืนต่อระบบการควบคุมนั้น การเป็นหญิงรักหญิงจึงเป็นการต่อรองกับทั้งครอบครัว และต่อรองกับความรู้สึกผิดของตนเอง ซึ่งในพื้นที่การต่อรองสะท้อนให้เห็นถึงการผ่านกระบวนการคิดมาแล้ว ในการเลือกที่จะเป็นหญิงรักหญิง (ซึ่งต่างจากผู้หญิงทั่วไปที่ชอบผู้ชาย) โดยต่อรองกับความรู้สึกของตัวเองด้วยการคงความเป็นหญิงดีด้านอื่น ๆ เอาไว้อย่างเหนียวแน่น เพื่อลดความรู้สึกผิดที่อยู่ในใจต่อทางเลือกที่ไม่ได้รับการยอมรับนี้ เช่น ยังคงเป็นลูกที่ดี มีความกตัญญูต่อครอบครัว เป็นต้น

เอ: ...ถามว่า เรา...มันก็เราก็ไม่ได้รู้สึกผิดมาก เราไม่ได้รู้สึกว่าเราทำอะไรร้ายแรง

เออ เราไม่ได้ทำอะไรที่เรียกว่าบาปมาก ไม่ได้เนรคุณพ่อแม่ เราก็เลยไม่ค่อย

รู้สึกไม่ดีกับความเป็นหญิงรักหญิงกับการนับถืออิสลาม มันแค่นิดหน่อย

การเลือกเป็นหญิงรักหญิง อาจไม่ได้ต้องการต่อต้านกับระบบความเชื่อเดิมที่มีต่อความเป็นผู้หญิงในทุกสถานะหรือบทบาท เพียงแต่หญิงรักหญิงต้องการสร้างพื้นที่บางส่วนในเรื่องของเพศวิถีเพื่อที่จะต่อต้านกับอำนาจทางสังคมที่บอกว่ารักต่างเพศเท่านั้นเป็นเรื่องเพศที่ชอบธรรมเป็นธรรมชาติ ในขณะที่ตัวของผู้หญิงที่เลือกยังคงยอมรับและปฏิบัติตามระบบอำนาจที่ควบคุมตัวเองในแง่มุมอื่น ๆ ต่อไป ไม่ว่าจะเป็นหน้าที่ของการเป็นลูกสาวที่ดี หรือเป็นคนรักซื่อสัตย์ต่อคู่ ซึ่งยังคงหมายถึงการเป็นผู้หญิงดีอยู่นั่นเอง

การให้ความหมายกับการเป็นหญิงรักหญิงของแต่ละคน จึงสามารถสะท้อนให้เห็นถึงความกดดันและควบคุมของอำนาจที่มีและกระทำกับแต่ละคน และพยายามที่จะสะท้อนแง่มุมของการต่อรองต่อระบบควบคุมนั้นของตัวเองออกมา เพราะในการใช้ชีวิตของเป็นหญิงรักหญิงแต่ละคนยังคงต้องการพื้นที่การยอมรับทางสังคม ซึ่งทำได้ในฐานะผู้หญิงดี เช่น การเป็นลูกที่ดีมี

ความกตัญญู การช่วยเหลือเจือจุนครอบครัวได้ การนิยามตนเองของหญิงรักหญิง จึงถือเป็นแง่มุมที่มีความสลับซับซ้อนทั้งในแง่ประสบการณ์ อารมณ์ ความรู้สึกที่ตนเลือกในการพัฒนาให้มันมีความเป็นธรรมชาติโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม การนิยามหญิงรักหญิงในฐานะที่เป็นเพศวิถีทางเลือกของผู้หญิง อาจจะขัดแย้งกับความคาดหวังของสังคมต่อการกำหนดบทบาทของผู้หญิงที่บอกว่าผู้หญิงต้องเป็นเมียและเป็นแม่ ขณะที่ก็ได้ขัดแย้งกับบทบาทของผู้หญิงในสถานะอื่น ๆ ที่ยังคงดำรงอยู่ได้ เช่น ในฐานะการเป็นลูกสาวที่กตัญญูต่อครอบครัว หรือแง่มุมของการเป็นพลเมืองดีของสังคมเหมือนคนทั่วไป

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การนิยามหญิงรักหญิงของแต่ละคน จึงเป็นการนิยามตัวเองภายใต้กรอบของเพศภาวะของผู้หญิงในสังคมไทย โดยพยายามจะขยายความหมายของความเป็นหญิงเพื่อบอกว่า หญิงรักหญิงก็มีความเป็นหญิง และมีความเป็นธรรมชาติไม่แตกต่างไปจากผู้หญิงทั่วไป เพราะหญิงรักหญิงคือส่วนหนึ่งของความเป็นผู้หญิงในสังคมไทย เนื่องจากความเป็นผู้หญิงในสังคมไทย ถูกกำหนดบทบาทไว้หลายสถานะ เช่น การเป็นเมีย การเป็นแม่ การเป็นลูกสาว และการเป็นหญิงดี หญิงรักหญิงอาจจะปฏิเสธการเป็นเมีย (ของรักต่างเพศ) และการเป็นแม่ (ในฐานะที่ไม่ได้ตั้งท้องจากเพศสัมพันธ์) แต่หญิงรักหญิงในการศึกษานี้ไม่มีใครที่ปฏิเสธสถานะของการเป็นลูกสาวที่ดี ซึ่งสิ่งที่สำคัญคือ การมีความกตัญญูต่อพ่อแม่ รักครอบครัว ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการเป็นหญิงดี การมีเสรีภาพในการเลือกกำหนดความปรารถนาทางเพศ จึงเป็นอีกส่วนที่หญิงรักหญิงเลือกที่จะให้นิยามเพิ่มสำหรับความเป็นผู้หญิงด้วย

ความเชื่อเรื่องชีวิตคู่ของหญิงรักหญิง

การมีคู่และความคิดเรื่องชีวิตคู่ ระบบชายเป็นใหญ่กำหนดให้เพศวิถีของผู้หญิงคือการเป็นเมียและแต่งงานกับผู้ชายเพียงคนเดียวพร้อมกับต้องมีชีวิตครอบครัวที่อยู่กันยืนยาว ดังคำที่ว่า ถือไม้เท้ายอดทองกระบองยอดเพชร เหล่านี้ถูกให้ความหมายว่าเป็นความสมบูรณ์ในชีวิตของผู้หญิง ระบบความเชื่อนี้ได้ส่งผลให้เกิดมายาคติเกี่ยวกับการเป็นผู้หญิงดี ที่จะต้องไร้เดียงสา ไม่รู้เรื่องเพศ และการเปลี่ยนคู่บ่อยถูกให้ความหมายในเชิงลบว่าเป็นผู้หญิงล้าส่อน และคนที่เป็หญิงรักหญิงส่วนหนึ่งก็ได้รับอิทธิพลจากความเชื่อนี้มาด้วย เช่น ถูกให้ความหมายในเชิงลบเมื่อมีการเปลี่ยนคู่ การมีชีวิตคู่ถูกมองว่าไม่ยั่งยืนเพราะไม่เป็นจริง เพราะไม่ใช่ของแท้ ไม่ใช่ธรรมชาติ เพศที่ถูกต้องคือที่ต้องเป็นหญิงกับชาย

ในกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ตนเองผ่านกระบวนการทางสังคม ไม่ว่าจากครอบครัวหรือกับสังคมกลุ่มอื่น ๆ ย่อมส่งผลต่อผู้หญิงแต่ละคนในการมองหรือนิยามประสบการณ์ในชีวิต

ตัวเองรวมทั้งคนที่เป็นนุญรักหุญ ซึ่งแต่ละคนก็มีประสบการณ์ทางเพศมาอย่างหลากหลายแตกต่างกัน ฉะนั้น ความเชื่อเรื่องชีวิตคู่จึงอาจจะมีได้แตกต่างกัน จากการศึกษาผู้ร่วมการศึกษาพอจะสรุปได้ดังนี้

1. ความเชื่อที่ตอกย้ำมายาคติเรื่อง "ความสัมพันธ์นุญรักหุญไม่ยั่งยืน" และ "นุญรักหุญเป็นความสัมพันธ์รอง" เมื่อมายาคติต่าง ๆ ผนวกเข้ากับประสบการณ์ที่เข้ามาในชีวิตของนุญรักหุญ ความสัมพันธ์และความรักที่ไม่ได้เป็นไปตามครรลองของรักต่างเพศ ได้ทำให้นุญรักหุญส่วนหนึ่งอธิบายถึงความสัมพันธ์ของตัวเองในเชิงตอกย้ำความเชื่อที่เป็นมายาคตินั้น

ทราย : ... แต่พอมันจะกลับมาสู่การวางแผนเชิงอนาคตมันก็นึกไม่ออกว่าจะทำอย่างไร ซึ่งสิ่งเหล่านี้มันก็ย้อนมาสู่การมองความสัมพันธ์ของเราเนะ ว่าเอ... แฟนเราอาจจะไม่คิดจริงจังกับเรามั้ง ไม่รักเราจริงหรือเปล่า ถึงที่สุดแล้วมันก็กลับไปที่เราเชื่ออย่างวันแรกที่ให้สัมภาษณ์ว่า ถึงที่สุดแล้ว ความรักของนุญชายนั้น มันคือความรักขั้นต้น... มันคือความเป็นจริง ส่วนความรักระหว่าง ผู้หญิงกับผู้หญิง มันอาจจะไม่ผิดแต่มันก็เป็นความรักที่ต้องยอม

ความเชื่อเกี่ยวกับความสัมพันธ์นุญรักหุญไม่ยั่งยืน เป็นรองส่งผลกระทบต่อความไม่เชื่อมั่นในทางเลือกของเพศวิถีคนเป็นอย่างยิ่ง เมื่อความเชื่อดังกล่าวมาประจวบเหมาะับช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์กับคู่ ด้านหนึ่งคือ การตอกย้ำว่า นุญรักหุญต้องมีชีวิตที่ผิดหวัง แต่อีกด้านหนึ่งก็จะเป็นการทำให้แต่ละคนเข้าใจการใช้ชีวิตที่จะไม่ติดอยู่กับความคาดหวัง ความมั่นคงหรือยั่งยืนในชีวิตคู่ ซึ่งแท้จริงแล้วไม่ว่าเพศวิถีแบบใดต่างไม่มีความแน่นอนได้ทั้งสิ้น

อย่างไรก็ตาม ภายใต้การตอกย้ำว่านุญรักหุญต้องพบกับความผิดหวัง เพราะถูกมองว่าเป็นความสัมพันธ์ที่ผิดปกติ ไม่ใช่เรื่องธรรมชาติ ก็ไม่ได้ความหมายว่าความผิดหวังเหล่านั้นว่า จะทำให้ต้องยุติการเลือกเป็นนุญรักหุญ หรือชีวิตคู่ของนุญรักหุญจะเกิดขึ้นอีกไม่ได้ เพราะภายใต้ความสัมพันธ์ที่ถูกบอกว่านุญรักหุญไม่ยั่งยืน นุญรักหุญได้ให้ความหมายว่ามันเป็นความสัมพันธ์รองเพราะอยู่ในสังคมรักต่างเพศเป็นหลัก ทำให้นุญรักหุญต้องอยู่ในสถานะด้อยกว่า แต่นุญรักหุญก็เลือกที่จะสร้างความสัมพันธ์ที่มีในช่วงเวลานั้น ๆ ให้อีกที่สุด ณ ช่วงเวลาที่ใช้ในชีวิตคู่กับแต่ละคน ถ้าหากฝ่ายหนึ่งต้องกลับเข้าสู่ระบบเดิม และยุติความสัมพันธ์ ก็สามารถรับต่อสถานการณ์นั้นได้ และสามารถจะเริ่มต้นความสัมพันธ์แบบนุญรักหุญกับคนที่พึงพอใจต่อไปได้ เพราะนุญรักหุญไม่ได้ยอมจำนนต่อความเป็นรองหรือการกลับไปสู่การเป็นรักต่างเพศ ฉะนั้นภายใต้การกดทับทางสังคม นุญรักหุญก็ยังคงเลือกจะกำหนดเพศวิถีให้ตนเอง และต้องต่อสู้ขัดขืนกับ

ระบบควบคุมนั้นตลอดเวลา ฉะนั้นภายใต้ความผิดหวังในความรักก็นำไปสู่การเริ่มต้นความสัมพันธ์ใหม่ ในแบบที่ตนเองเลือก

2. การรับเอาความเชื่อในชีวิตคู่แบบรักต่างเพศในหญิงรักหญิง เราคงปฏิเสธไม่ได้ว่า ภายใต้กระบวนการเรียนรู้ผ่านระบบครอบครัว การเรียนรู้ในโรงเรียน หรือสื่อต่าง ๆ ที่ผู้หญิงแต่ละคนที่ใช้ชีวิตอยู่ในสังคม ย่อมหลีกเลี่ยงไม่พ้นการซึมซับความคาดหวังในชีวิตคู่แบบกระแสหลักของสังคม ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง ความรู้สึกเป็นเจ้าของ ความคาดหวังเรื่องความรัก การได้อยู่ร่วมกันและต้องทำให้เป็นจริง และคงอยู่ หรือแม้แต่ความยั่งยืน เหล่านี้ดูจะเป็นอุดมการณ์ที่มนุษย์ทุกคนอยากจะนำพาให้ความสัมพันธ์ของตนแต่ละคู่ไปถึงจุดหมายนี้ให้ได้ ซึ่งความคิด ความเชื่อของหญิงรักหญิงเองส่วนหนึ่งก็มีความคาดหวังเหล่านี้ด้วยเช่นกัน

เอ : ตอนนั้นยังไม่คิด ช่วงนั้นรู้สึกว้าว...เหมือนกับผู้หญิงที่มีอะไรกับใครแล้วก็ต้องอยู่กับคนนั้นตลอด ช่วงนั้นจะรู้สึกแบบนี้... ก็ไม่ได้แก้ (แก้ปัญหาล่ะ) อะไร เขาเป็นอย่างไรก็เรื่องของ...ยังอยู่ในช่วงที่แบบว่าเด็กผู้หญิงคนหนึ่ง เสีย...คือได้ใครแล้วก็ต้องแบบ...อยู่กับคนนั้น ยังรู้สึกแบบนี้อยู่

ภายใต้ความคาดหวังของการต้องได้อยู่ด้วยกัน มันมีเงื่อนไขหลายอย่างที่สะท้อนการใช้คุณค่าของความเป็นผู้หญิงที่ดีมากำกับควบคุมตัวเองอยู่ด้วย เช่น เมื่อมีความสัมพันธ์กับใครแล้วก็ต้องอยู่กับคน ๆ นั้นไปตลอดชีวิต หรือต้องอยู่ด้วยกันเป็นชีวิตคู่ และคาดหวังว่า จะต้องเป็นคนที่ต้องมีความสัมพันธ์แบบรักเดียวใจเดียว หรือมีคู่คนเดียวเหมือน ๆ กัน

การมีคู่หรือคนรักเป็นหญิงรักหญิงจึงไม่ได้หมายถึงการหลุดออกไปจากกรอบระบบความสัมพันธ์รักต่างเพศที่เป็นกระแสหลักในสังคมไปได้ หญิงรักหญิงบางคนยังมีความคาดหวังเรื่องมีชีวิตคู่ที่ยั่งยืน การต้องได้อยู่ด้วยกันเป็นคู่ ความเชื่อดังกล่าวนี้นำให้แต่ละคนต่อสู้กับผลกระทบทางสังคม ความกดดันและคาดหวังที่จะฝ่าฟันเพื่อให้ได้มาซึ่งความสำเร็จ แม้ว่าจะรู้ว่า กำลังทำทาบกับระบบความสัมพันธ์หลัก แต่เป็นการทำทาบก็เพื่อทำให้ความสัมพันธ์หญิงรักหญิงของตนเอง มีตัวตนและมีพื้นที่ดำรงอยู่ได้นั่นเอง

อย่างไรก็ตาม ในการศึกษาพบว่า เมื่อแต่ละคน แต่ละคู่เมื่อได้มาใช้ประสบการณ์ชีวิตคู่ร่วมกันแล้ว ต่างก็ต้องเผชิญกับความคิด ความเชื่อที่แตกต่าง และต้องพบกับสิ่งที่ไม่ได้เป็นไปตามอุดมการณ์ทางสังคมกำหนดไว้ได้อย่างแท้จริง เพราะหลายคู่ไม่ได้มีความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนหรือมั่นคงได้ เช่น คู่ของฝนและสุ ซึ่งปัญหาหลักมาจากเรื่องภายในครอบครัวมากกว่าจะเป็นเรื่องความสัมพันธ์ซ้อน หรือหลายคู่ก็ต้องเผชิญปัญหาความสัมพันธ์ซ้อนซึ่งผิดไปจากความคาดหวังเรื่อง การเป็นคนรักเดียวใจเดียวต่อกัน อย่างไรก็ตาม แต่ละคู่ในการศึกษานี้ก็เลือกจะปรับวิธีคิด บทบาท

ในการใช้ชีวิตคู่ ปรับวิถีปฏิบัติต่อกันในชีวิตคู่เพื่อให้ความสัมพันธ์นั้นดำเนินต่อไป ซึ่งอาจไม่ได้เป็นไปตามบรรทัดฐานหรือแบบแผนการใช้ชีวิตคู่ที่ถูกกำหนดไว้ การใช้ชีวิตคู่และความเชื่อเรื่องชีวิตคู่ของหญิงรักหญิงจึงมีลักษณะเป็นพลวัตร คือ มีการปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลาทั้งด้านวิถีคิด วิถีปฏิบัติ ที่มีต่อกัน วิธีการแก้ปัญหา ซึ่งจะมีลักษณะเฉพาะในแต่ละคู่ที่แตกต่างกัน เพื่อดำรงความสัมพันธ์ไว้

3. ความเชื่อเรื่องชีวิตคู่ที่ปฏิเสธความยั่งยืน หรือต้องรักเดียวใจเดียว ภายใต้กระบวนการทางสังคมที่กำหนดความเป็นหญิง แต่ผู้หญิงบางคนก็เติบโตมาพร้อมกับข้อสงสัยต่อกตินั้น ๆ เช่น ปริศนาตั้งคำถามกับการเลี้ยงดูลูกสาวต่างกับลูกชายของแม่ มะลิเติบโตมาพร้อมกับความสงสัยกับสิ่งตนที่ชอบว่าคือทางเลือกจริงหรือเปล่า ทำให้มะลิเลือกจะเรียนรู้ทั้งการเป็นคนรักเพศเดียวกัน และเรียนรู้ความสัมพันธ์รักต่างเพศ เรียนรู้เรื่องความผิดหวัง เสียใจ ออกหัก แง่มุมของประสบการณ์ ทำให้การมองชีวิตคู่ปฏิเสธต่อความคาดหวังกับความเป็นผู้หญิงแบบทั่วไป คือ ปริศนาเรียนรู้การคบหา หรือมีประสบการณ์รักต่างเพศโดยไม่ต้องการเข้าสู่ระบบการแต่งงาน ไม่ต้องการมีลูก มะลิไม่ได้ยึดติดกับความเชื่อที่ว่า ต้องมีคู่เพียงคนเดียว หรือต้องมีความรักที่มั่นคง ยืนยาวกับใครเพียงคนเดียวเท่านั้น มะลิให้ความหมายว่า การมีคู่คือการได้รู้จักโลก รู้จักสังคม วัฒนธรรม ผ่านตัวคน ๆ นั้น และเป็นการเรียนรู้ไปตลอดชีวิต และการเรียนรู้เหล่านี้คือการทำให้ผู้หญิงรู้จักตัวเอง

มะลิ : ส่วนใหญ่จะเป็นว่าเรามีแฟนคนใหม่ ความสัมพันธ์ไม่ราบรื่น แล้วไม่เอา แล้ว เราเปลี่ยนคนใหม่ มันจะไม่มีช่องว่าง มันจะโดดไปคนใหม่ ๆ ไปเรื่อย ๆ มีเหตุเดียว ก็...อย่างที่บอกว่า การมีแฟนมันเป็นเรื่องของการเรียนรู้ แล้วแต่ละคนนะก็ไปขึ้น state ใหม่ที่สูงกว่า state เก่า... ทักซะเยอะกว่า ประสบการณ์มากกว่า รู้มากกว่าว่าจะทำอะไรและรู้มากกว่าว่าเราอยากได้อะไรกันแน่...จนกระทั่งคนสุดท้ายนี้ ก็รู้สึกว้าว...เฮ...แบบนี้อยู่ได้นะ...คิดไปไกล ๆ อยู่ได้จริง ๆ แต่ก่อนมันเป็นความรักที่ร้อนรุ่ม มี passion เยอะมาก รักฉิบหาย ร้อนฉิบหาย ทะเลาะกันฉิบหายวายป่วง

การให้ความหมายต่อชีวิตคู่ ด้านหนึ่งจึงมาจากการที่ตนเองกำหนดและเลือกที่จะมีชีวิตชีวิตของตัวเอง รวมถึงการเลือกที่จะปฏิเสธรูปแบบความสัมพันธ์แบบหญิงชาย การใช้ชีวิตคู่แบบผัวเดียวเมียเดียวในระหว่างมีความสัมพันธ์กับใคร นอกเหนือไปจากการปฏิเสธการเป็นเมียและเป็นแม่จากการเป็นหญิงรักหญิงแล้ว ยังมีผู้หญิงที่ปฏิเสธความเป็นหญิงในฐานะเมียและแม่มาจากความต้องการของตนเอง ซึ่งเป็นการเลือกที่ได้จากการตั้งคำถาม เรียนรู้ และค้นหาความต้องการของตัวเอง เพื่อจะเลือกสิ่งที่เหมาะสมกับตนเอง ซึ่งหมายถึงการมีสิทธิเลือกวิถีทางเพศ หรือเลือกคู่ตามที่ตนเอง

ต้องการ ซึ่งการเลือกนี้ แน่นนอนที่สุดว่า ต้องผ่านการถูกประณามจากกรอบคุณค่าเรื่องเพศความเป็นผู้หญิงดีจากสังคม

ภายใต้กรอบอุดมการณ์ทางสังคมที่กำหนดคุณค่าชีวิตคู่ของผู้หญิงไว้กับผู้ชายและการแต่งงาน แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า ผู้หญิงจะไม่มีทางเลือกขึ้นต่อกรอบข้อบังคับนี้ เพราะผู้หญิงบางคนอาจจะไม่เคยคิดเรื่องการมีชีวิตคู่ในแบบของการแต่งงาน แม้ว่าจะมีคู่เป็นรักต่างเพศก็ตาม รวมถึงการใช้ชีวิตของหญิงรักหญิงเอง การมีประสบการณ์ทางเพศที่หลากหลายต่างก็ไม่ได้เชื่อมโยงว่าจะต้องนำไปสู่การใช้ชีวิตคู่ ฉะนั้นจึงพบว่า ในแต่ละคนอาจมีความคิดความเชื่อเรื่องชีวิตคู่ติดตัวกันมาคนละชุด จากประสบการณ์ชีวิตที่ผ่านกระบวนการทางสังคม การถูกหล่อหลอมที่ต่างกันมารวมทั้งประสบการณ์การเป็นหญิงรักหญิงที่ต่างกัน ทำให้ในกระบวนการพัฒนาความสัมพันธ์จึงเกิดการปะทะกันระหว่างรูปแบบความเชื่อเรื่องชีวิตคู่ที่ต่างกัน หรือเหมือนกัน เช่น ประสบการณ์ของฝนหรือทรายที่เชื่อว่า หญิงรักหญิงเป็นความสัมพันธ์จริง แต่เมื่อมาพบกับคู่เช่น สุหรือปรีดาที่มีความเชื่อมั่นในการจะสร้างชีวิตคู่ ก็ทำให้เกิดการปรับวิธีคิดที่มีต่อชีวิตคู่ใหม่

อย่างไรก็ตามในคู่ที่มีพื้นฐานความคิดใกล้เคียงกันเช่น แก้วกับแมว ที่ไม่เคยคิดเรื่องการมีชีวิตคู่มาก่อน เมื่อมาอยู่ด้วยกันระยะหนึ่งแล้วจึงได้คิดว่า ต้องการสร้างชีวิตคู่ให้มั่นคง ในด้านหนึ่งก็ได้เข้าสู่หลุมพรางที่คาดหวังเรื่องความซื่อสัตย์ต่อกัน แต่ระหว่างนั้นก็เกิดปัญหาความสัมพันธ์ซ้อนทำให้ชีวิตคู่เกิดการปรับเปลี่ยนมุมในการมีความสัมพันธ์ต่อกันใหม่ หรือแม้แต่คู่ของมะลิกับเอที่มาจากฐานความเชื่อที่เรียกกันว่า คนละชั่วเลวทีเดียว คือมะลิไม่ได้คาดหวังกับการมีชีวิตคู่ หรือการจะต้องเป็นคู่คนเดียวและต้องยั่งยืน ขณะที่เอเชื่อว่า ชีวิตคู่ต้องเป็นคู่คนเดียวและต้องยั่งยืน แต่ในความสัมพันธ์ทำให้ทั้งคู่ได้เรียนรู้และปรับความคิดต่อเรื่องนี้ใหม่เมื่อเลือกที่จะคบหากันต่อไป มะลิทบทวนพฤติกรรมตนเองเมื่อใช้ชีวิตคู่กับเอ ขณะที่เอก็ทบทวนความคิดที่ยึดมั่นกับมะลิเพียงคนเดียว

ฉะนั้นความเชื่อเรื่องชีวิตคู่จึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับระบบวิธีคิดทางสังคมซึ่งขึ้นอยู่กับความคิดของผู้หญิงแต่ละคน ขณะเดียวกันประสบการณ์ของตัวผู้หญิงเองจะเป็นข้อพิสูจน์ความคิดความเชื่อที่แต่ละคนได้สั่งสมมา และการเรียนรู้และการต่อรองระหว่างกันในความสัมพันธ์ของแต่ละคนกับคู่ ก็นำไปสู่การสร้างความเชื่อชุดใหม่ ๆ ที่เป็นการเลือกกำหนดนิยามชีวิตคู่ของแต่ละคนในแต่ละช่วงชีวิตด้วยตัวเองอีกด้วย ซึ่งอาจสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับรูปแบบที่สังคมกำหนดให้เป็นคุณค่าทางเพศที่ดีก็ได้ และในแต่ละช่วงเวลา ความเชื่อเรื่องชีวิตคู่ก็แตกต่างกันไป ไม่ได้หยุดนิ่งตายตัว

เนื้อหาของความสัมพันธ์ในชีวิตคู่ของหญิงรักหญิงแต่ละคู่

แม้ว่าประสบการณ์และวิธีคิดก่อนหน้าที่จะนำมาสู่ความคิดความเชื่อของแต่ละคน เรื่องนิยามความหมายกับชีวิตคู่ที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม หญิงรักหญิงก็มีนิยามความหมายที่จะให้คุณค่ากับความรักและความสัมพันธ์ของหญิงรักหญิงไว้ด้วย

การให้ความหมายกับความรักหรือชีวิตคู่

การให้ความหมายกับความรักและชีวิตคู่ของหญิงรักหญิงในแต่ละคู่จะมีการให้ความหมายว่าเป็นทางเลือกที่มีความลึกซึ้งไม่ต่างจากรักต่างเพศ อย่างไรก็ตาม ในการใช้ชีวิตคู่ร่วมกัน ยังมีความหมายอื่น ๆ ที่ไม่ได้อยู่ในกรอบของการเป็นเมียแบบรักต่างเพศ เช่น ให้ความสำคัญกับความหมายของการเป็นเพื่อน ความเอื้ออาทรต่อกัน เป้าหมายในชีวิต

ทราย : มันเป็นคู่ที่เจอกันแบบเลือกและตัดสินใจแล้วว่าจะมีความสุข เราพึงพอใจ เรารักกัน เราใช้ชีวิตแบบนี้ ดังนั้นความมั่นใจหรือไม่มั่นใจ แกนกลางมันก็คือ รักกัน อยากอยู่ด้วยกันก็ช่วยกันที่จะสร้างความสัมพันธ์ สร้างรูปแบบการใช้ชีวิตคู่ที่มันเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ดังนั้นความมั่นใจก็คือ จะช่วยกันนะ จะไม่หันหลังให้กัน มันมีปัญหาอยู่แล้วมันไม่ราบรื่นอยู่แล้ว แต่เมื่อมีปัญหามันคือ เราจะช่วยกันเพื่อที่จะประคับประคอง จะทำอย่างไรเพื่อให้มันดำรงอยู่ ให้มันอยู่กันอย่างมีความสุข

แมว : ..อย่างทีบอกที่เรา สามารถพูดคุยแลกเปลี่ยนกันได้ หวังว่าจะอยู่กันได้อย่างเข้าใจ หวังว่าอนาคตจะมีคนดูแลซึ่งก็คือคนที่เข้าใจ พูดคุยกันรู้เรื่อง ไม่จำเป็นต้องอยู่ด้วยกัน ไปเข้าเย็นกลับก็ได้...เรารู้ว่าเรารักกัน และเราอยู่เพื่ออะไรกันสักอย่าง หมายถึงว่า เพื่อดูแลกัน คือต้องอยู่ด้วยกัน ไม่รู้ว่าทำไม

อย่างไรก็ตาม การให้ความหมายและคุณค่ากับความรัก อาจจะได้แตกต่างไปจากจากความเชื่อและความหมายในเรื่องความรักของสังคมกระแสหลักหรือรักต่างเพศ และหญิงรักหญิงเองยอมรับการให้ความหมายและให้คุณค่าของความรักในรูปแบบเดียวกันมาใช้ในการให้ความหมายกับความสัมพันธ์ของตนเองกับคู่ โดยพยายามชี้ให้เห็นว่า ในการให้ความหมายในแบบเดียวกัน คือการให้ความสำคัญกับคุณค่าของความรัก ที่ไม่ว่าจะเป็นการมีชีวิตคู่ในรูปแบบใดก็ถือว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่า เพราะเชื่อกันว่า ความรักไม่ได้มีข้อจำกัดที่เพศสรีระ เพียงแต่ความรักของหญิงรักหญิงได้

ถูกกำหนดให้ด้อยค่า ผิดปกติและด้อยต่ำลงไปเนื่องจากเป็นความสัมพันธ์ที่ถูกจัดประเภทให้เป็นความสัมพันธ์ที่นอกกรอบเรื่องเพศที่ถูกต้อง ขอบธรรมทางสังคมที่ถือเอารักต่างเพศรูปแบบเดียว และถูกสร้างให้เป็นสถาบัน

จุดเริ่มต้นที่นิยามว่า "ชีวิตคู่"

การเริ่มชีวิตคู่ในระบบความสัมพันธ์รักต่างเพศ มักถูกรอกรอบไว้ด้วยนิยามของการแต่งงาน และการอยู่ร่วมกัน แต่คู่หนึ่งรักหนึ่งนั้นเป็นระบบความสัมพันธ์ที่ถูกกีดกันให้อยู่นอกกระบวนการแต่งงาน ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจึงมีความหลากหลายรูปแบบ ทั้งในเรื่องการคบหาและใช้ชีวิตคู่ หรือการอยู่ร่วมกัน หรืออาจไม่ได้อยู่ด้วยกัน การเริ่มต้นชีวิตคู่ของแต่ละคู่จึงไม่อาจนิยามจากการได้อยู่ด้วยกันเพียงอย่างเดียว เพียงแต่การได้อยู่ด้วยกันก็เป็นรูปแบบหนึ่งของความสัมพันธ์หนึ่งรักหนึ่งเท่านั้น ซึ่งอาจจะมีทั้งทุกข์ สุข สมหวังหรือต้องเลิกรากันไป

การนิยามชีวิตคู่ของผู้เข้าร่วมการศึกษาคู่หนึ่งรักหนึ่งจำนวน 4 คู่ซึ่งปัจจุบันใช้ชีวิตอยู่ด้วยกัน มีการนิยามความหมาย "ชีวิตคู่" ของคู่ตนในแบบที่แตกต่างกัน พบว่า มีการนิยามความสัมพันธ์ของตนเองถึงรูปแบบการใช้ชีวิตคู่โดยผ่าน "สัญลักษณ์" ที่สื่อความหมายการเป็นคู่ เช่น การร่วมสร้างสิ่งที่เป็นรูปธรรมด้วยกัน มีทรัพย์สินร่วมกัน การมีการรับผิดชอบร่วมกัน ซึ่งมีความหมายในเชิงของการสร้างความมั่นคงร่วมกัน

แมว : ช่วงสัก 4 ปีแล้ว แต่สาเหตุของการมีบ้านเพราะว่าเรามีพวกรหมา ๆ เข้ามาในชีวิต แล้วมันเริ่มรู้สึกที่เราอยู่หอก็ไม่ได้แล้ว แก้วก็มีภาระน้องสาว เขาก็จะต้องเลี้ยงดู ก็มีคนมาอยู่เยอะ พอคนมาอยู่เยอะมันก็ต้องเช่าบ้านเป็นหลัง ตอนนั้นก็คิดว่า เช่าบ้านกับซื้อบ้าน ราคาเดียวกันเลย ก็เลยเริ่มรู้สึกว่าการซื้อบ้านดีกว่า แล้วก็ซื้อตกลงร่วมกันว่า อนาคตจะเกิดอะไรขึ้นก็ตาม คือเราไม่ได้มีสัญญาว่าจะอยู่กันไปตลอดชีวิต

การได้มาอยู่ร่วมกันของหนึ่งรักหนึ่ง แต่ละคู่ ไม่ใช่เรื่องง่าย แต่ต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่างประกอบเข้ามาในจังหวะชีวิต บางคู่ก็ใช้เวลาเป็นปี หรือบางคู่ต้องใช้เวลาตลอดชีวิตอยู่กับครอบครัวเดิมในระหว่างที่มีคู่รัก ดังนั้นการนิยามความสัมพันธ์หรือชีวิตคู่แต่ละคู่จึงต้องมาจากการให้ความหมายโดยตัวหนึ่งรักหนึ่งเอง เพราะ ระยะเวลาที่ได้ใช้ชีวิตร่วมกัน ไม่ใช่เครื่องหมายความสัมพันธ์ว่าคือ ชีวิตคู่ เช่น คู่ของสุกับฝน แม้จะอยู่ด้วยกันมานานหลายปี แต่ก็ไม่มีนิยามว่าเป็นชีวิตคู่เกิดขึ้น เพราะยังไม่สามารถฝ่าฝืนอุปสรรค ปัญหาจนสร้างฐานะที่มั่นคงร่วมกันได้ ทั้งคู่

ยังให้ความหมายกับการอยู่ร่วมกันว่า คือการทดลองใช้ชีวิตร่วมกันเท่านั้น เพราะยังไม่มั่นใจว่าจะได้อยู่ร่วมกันต่อไปได้เท่าไร

สุ : ...เราก็ไม่ว่าเขา เพราะถ้าที่บ้านคือเหตุผลที่สมควรที่จะกลับไปอยู่กับพ่อกับแม่ ถ้าเราคิดก็คิดตรงกับเขาเราก็ยังเลือกพ่อ แม่ แต่ถ้าเป็นเรื่องผู้หญิงก็ปล่อยมันเถอะ ไม่รังแล้ว แต่เขาคงอึดอัดมาก เขาชอบบ่นว่าเขาเป็นพี่ชายของบ้านนี้ เขาบอกว่า เขาเป็นพี่ชายของมีงคนเดียวยังไม่พอ ยังแถมทั้งบ้านด้วย

ฉะนั้นในการให้ความหมายกับ ชีวิตคู่จึงมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกของหญิงรักหญิงเองกับความมั่นคงในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน การให้ความหมายกับความมั่นคงของแต่ละคู่ พบว่าปัจจัยสำคัญ เช่น การที่ตนและคู่สามารถพึ่งพาและเลี้ยงตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ การเป็นที่ยอมรับของครอบครัวแต่ละฝ่าย การเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนบางคนที่เคยคบหาสมาคมด้วย เหล่านี้ถือเป็นการสร้างอำนาจในการต่อรองที่หญิงรักหญิงแต่ละคู่จะมีให้กับทางเลือกของตน

กระบวนการพัฒนาความสัมพันธ์

ในการศึกษาถึงกระบวนการพัฒนาความสัมพันธ์ของคู่หญิงรักหญิง 4 คู่นี้พบว่า มีรูปแบบของการพัฒนาความสัมพันธ์ใน 3 ลักษณะด้วยกันคือ

1. การพัฒนาความสัมพันธ์ของคู่โดยเริ่มต้นจากมีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดมีความรักก่อน และนำไปสู่ความพยายามที่จะทำให้เกิดการได้ใช้ชีวิตร่วมกัน หรือทำให้การคบหากันฉันทิคนรัก หรือการเป็นแฟนกันนั้นสามารถดำรงอยู่ได้ เช่น ในกรณีคู่ของสุกับฝน ที่สุพยายามทำทุกอย่างเพื่อต่อรองให้ฝนมาอยู่กับตนเองที่บ้าน และต่อรองกับทางบ้านเพื่อให้ฝนได้มาอยู่ด้วย หากครอบครัวไม่ต้องการให้สุได้ไปอยู่ที่อื่น หรือในกรณีคู่ของเอกกับมะลิ ที่เอกพยายามอดทนต่อความไม่เข้าใจในความสัมพันธ์ซ้อนของมะลิในระหว่างที่คบหากัน เพื่อให้ชีวิตคู่มีความยั่งยืน

2. การพัฒนาความสัมพันธ์ของคู่โดยมีพื้นฐานความสัมพันธ์ฉันทิคนเพื่อน การอยู่ด้วยกันเกิดจากต้องการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่มีนิยามของการเป็นคนรัก การมีอิสระในการคบหาคนอื่น และพัฒนาความสัมพันธ์มาเป็นความรัก อยากมีสิ่งๆที่รับผิดชอบร่วมกัน มองหาเป้าหมายในการอยู่ร่วมกันเป็นชีวิตคู่ เช่น คู่ของแก้วและแมว

แก้ว : ... ไม่รู้ละ มันก็ผูกพัน มันรักหรือไม่รักก็ไม่รู้ มันผูกพัน แต่เราก็ยังคุยกับพี่คนนั้นอยู่นะ พี่เขายังชวนไปโน่นมานี่ เราบอกว่าไม่ว่าง ก็เลยตัดออกมาเรื่อย ๆ ชีวิตเริ่มมาแชร์กันตอนย้ายจากบ้านซิ่นมูมาบ้านหลังใหม่ แล้วแฟนก็เริ่มมองหางานทำ เพราะลำพังเงินเดือนเรา ตอนนั้น 7,000 บาท ไหนจะ

ส่งน้อง บ้านมันก็จะไม่เหลืออะไร ให้ประหยดอย่างไรก็อยู่ไม่ได้ เขาก็เริ่มมองหางาน ก็ไปได้งานพัฒนาชุมชนในกรุงเทพฯ แล้วก็ชวนไปทำงาน เราก็ไปด้วย แล้วก็ย้ายมาอยู่ด้วยกันที่อพาร์ทเมนต์

3. การพัฒนาความสัมพันธ์ที่เริ่มจากการคบหาเป็นเพื่อนกัน มีความพึงพอใจต่อกัน และมีความรัก การเปิดเผยความรู้สึกที่มีต่อกัน อย่างไรก็ตาม การอยู่ด้วยแบบไม่มีเงื่อนไขระยะยาว การไม่นิยามว่าเป็นชีวิตคู่ จนกระทั่งอยู่ร่วมกันและนิยามว่าเป็นชีวิตคู่ในที่สุด

ปริศนา : เหมือนกับผู้หญิงคนนี้เขาเริ่มเปิดเผยความรู้สึกเขา ที่ผ่านมามาตลอดนะ เขาไม่เปิดเผยความรู้สึกเขา เรารู้แต่ว่าเขารักเขาข้างเดียว ที่นี้เขามาเปิดเผยความรู้สึก ซึ่งไม่รู้ว่าเป็นเพราะว่า เราบอกเขาว่า แฟนเรากับเรากำลังมองหาอพาร์ทเมนต์ที่จะอยู่ด้วยกันแบบ roommate แต่พ่อแม่เรารับไม่ได้กับความคิดแบบนี้ ก็คุยให้เขาฟังแบบเพื่อน แต่ก็จะต้องด้วยล่ะว่าเขาคิดอย่างไรกับเราหรือเปล่า เขาก็ไม่ว่าอย่างไร อีกวันสองวันเขาคงตัดสินใจอยู่มั้ง เขาก็เลยพูดว่า เขารู้สึกกับเราอย่างไร เราก็บอกว่า อ้าว! ถ้ารู้สึกกับเราแบบนี้ เราอยู่ด้วยกันเถอะ

อย่างไรก็ตาม ภายใต้การพัฒนาความสัมพันธ์ที่แตกต่างกันนี้ พบว่ามีปัจจัยพื้นฐานที่ทุก ๆ คู่ความสัมพันธ์ยังคงมีอยู่คือ เรื่องของความรัก ไม่ว่าจะเกิดขึ้นตั้งแต่แรกเริ่มความสัมพันธ์หรือเกิดจากฝ่ายใด หรือเกิดขึ้นภายหลังการได้มาอยู่ด้วยกันแล้วก็ตาม

ภายใต้ความสัมพันธ์ที่มีความรักเกิดขึ้นนี้ การให้ความหมายที่มีกับคู่ของตัวเองนั้น จึงเป็นการยอมรับความสัมพันธ์ที่มีกับคนพิเศษ ไม่ว่าจะความรักจะเกิดขึ้น ณ ช่วงใดของความสัมพันธ์ก็ตาม ในความเป็นคนพิเศษนี้ก็ได้ชุกซ่อนความคาดหวังที่มีต่อกันไว้ ได้แก่ ความรู้สึกของการเป็นเจ้าของ การเป็นเมีย ความคาดหวังให้คู่มีความซื่อสัตย์ รักเดียวใจเดียว ไม่มีความสัมพันธ์ซ้อน และคาดหวังว่าจะทำให้ความรักนี้ดำรงอยู่นานที่สุดในที่สุด

สุ : ...แต่จะมีเหมือนกันที่คิดคือเวลาที่ทะเลาะกัน จะบอกว่า ยังไงล่ะ ฉันอุตส่าห์รอดพ้นจากมือผู้ชายมาแล้วจนปานนี้ แล้วมาเจอคุณ คุณจะเออ...มันไม่ได้คุณต้องรับผิดชอบชีวิตฉัน ก็คือไม่คิดว่า ได้ แต่คิดเป็นเจ้าข้าวเจ้าของแค่นั้นเอง

ความคาดหวังในการเป็นคนรักเดียว ใจเดียวซึ่งถือว่าเป็นข้อบังคับที่สำคัญของรักต่างเพศคู่หญิงรักหญิงก็มีความคาดหวังนี้ด้วยเช่นกัน หากแต่ในความเป็นจริงมนุษย์ไม่ใช่สัตว์ที่จะมีคู่เดียวไปตลอดชีวิต เพียงแต่ระบบความเชื่อความหมายได้กำหนดกรอบเพศที่ขอบรรวมไว้ให้เป็นเรื่องของระบบผัวเดียวเมียเดียว และหญิงรักหญิงต่างก็ซึมซับรูปแบบความสัมพันธ์นี้ไปด้วย และหากฝ่ายหนึ่งรับเอารูปแบบความคาดหวังนี้ไว้ ขณะที่อีกฝ่ายไม่ได้ยึดถือในระบบผัวเดียวเมียเดียว

หรือไม่ได้เชื่อมั่นในความสัมพันธ์ที่จะต้องเป็นคู่ ประกอบกับวิถีทางเพศของมนุษย์นั้นจริง ๆ แล้วเต็มไปด้วยความหลากหลายทั้งในเรื่องความปรารถนา และความพึงพอใจทางเพศ มีปัจจัยหนุนเสริมในบริบทอื่น ๆ ทำให้คนสามารถมีความสัมพันธ์ซ้อนได้ การที่มีฝ่ายหนึ่งถูกครอบงำด้วยความคาดหวังนี้ การใช้ชีวิตคู่จึงมีฝ่ายหนึ่งที่รู้สึกว่า ตัวเองเจ็บปวด เหมือนถูกทรยศ และพยายามที่จะปกป้องความสัมพันธ์หรือหาทางออกจากปัญหานั้น ซึ่งทางออกอาจจะมีลักษณะที่แตกต่างกันไป เช่น ความพยายามที่จะสร้างความสัมพันธ์ให้มั่นคง การทำให้อยู่ในสายตา หรือการนำไปสู่การตั้งคำถามกับความสัมพันธ์ในรูปแบบเก่าจนนำมาสู่การต่อรองและการสร้างเงื่อนไขใหม่ในชีวิตคู่

สุ : ถ้ามันห่างกัน ก็รู้สึกว่ามันไม่ไวใจกันเลย เราไม่ไวใจเพราะเราไม่มีใครอยู่แล้ว แต่เขา เคยมีแฟนมาหลายคน เราไม่เคยมีใครเลยนะ มันเสียเปรียบ เราก็บอกที่เราไม่ไวใจนะ ๆ ถ้าเหมือนว่า ยื่นคำขาดไปว่า ถ้าไม่อยู่ที่นี่ ถ้าไม่มาอยู่ด้วย ก็คือเลิกกัน เขาก็ไม่ได้ตั้งใจจะมาอยู่ด้วยกันเลย เขาก็มาอยู่สักพักนึง ไป ๆ มา ๆ ตอนแรก ๆ คือเขาทำงานอยู่ก็ใช้วิธีแบบ...มาเดือนละครั้งหรือว่าสองเดือนครั้ง หลังจากนั้นเกือบปีถึงได้มาอยู่ด้วย มาอยู่ด้วยก็ยื่นคำขาดกับแม่ว่า ถ้าไม่ให้แฟนมาอยู่ด้วยก็จะไม่ทำงาน จะกลับไปกรุงเทพฯ ใหม่ เขาก็เลยยอมไป

ความสัมพันธ์ซ้อนที่เกิดขึ้นทำให้สุพยายามหาทางออกด้วยการให้แฟนไปอยู่ด้วยกันที่บ้าน เพราะไม่เชื่อมั่นว่าเมื่อต่างฝ่ายอยู่กันคนละที่จะใช้ชีวิตคู่ด้วยกันได้จริงและเสี่ยงกับความสัมพันธ์ซ้อน

ขณะที่ปัญหาความสัมพันธ์ซ้อนของแมว นำไปสู่การทางออกให้กับตัวเองในรูปแบบใหม่ที่จะทำให้ตนเองหลุดพ้นจากการเป็นเจ้าของ

แมว : ก็ปัญหาเรื่องมีคนอื่นนี่ละ แต่ตอนนั้นเขาอยากเข้ามาอยู่ด้วย ซึ่งตอนนั้นต่างคนก็ต่างเด็ก มันก็ยังรับกันไม่ได้ รับไม่ได้เรื่องนี้ และก็ยังไม่เคยมีการพูดถึงเรื่องการอยู่โดยมีอีกคนอยู่ด้วย...มันยังไม่ถึงจุดอึดอัดที่จะสามารถเปิดรับตรงนี้ได้ ตอนนั้นก็ถือว่า เลิกกันไปดีไหม ถ้าเธอมีคนอื่นอะไรอย่างนี้ มันยังรู้สึกเป็นเจ้าของเจ้าเข้าเจ้าของกัน

แม้ว่าแต่ละคู่จะเคยเผชิญกับปัญหาความสัมพันธ์ซ้อน ซึ่งถือเป็นการละเมิดต่อระบบความหมายเรื่องเพศที่ดี ในการแก้ไขปัญหามาซึ่งการต่อรองเพื่อจะดำรงความสัมพันธ์นั้นต่อไปโดยอ้างถึงการที่ยังมีความรักต่อกัน สะท้อนถึงความคาดหวังให้ความสัมพันธ์นั้นดำรงอยู่ในระยะยาว (long term)

ภายใต้กระบวนการต่อรองที่มาจากปัญหาความสัมพันธ์ซ้อนนี้ อาจนำไปสู่การหาทางออกในการใช้ชีวิตคู่ เพื่อยุติความสัมพันธ์ซ้อนและดำเนินวิถีชีวิตคู่ต่อไป หรือนำมาซึ่งการยุติความสัมพันธ์ซ้อนและการหารูปแบบการใช้ชีวิตคู่ใหม่ เช่น คู่ของแก้วกับแมว ที่มีกระบวนการสร้างความเข้าใจ

กับปัญหาความสัมพันธ์ขึ้นใหม่ว่า เกิดจากปัญหาการยึดติด ทั้งพึงพอใจและยึดมั่นการเป็นเจ้าของ จนทำให้เป็นทุกข์ การหาทางออกจากทุกข์นี้คือ การหาทางปลดปล่อยความคิดตัวเองออกจาก การยึดติดดังกล่าว

แมว : แต่เดิมแรก ๆ ปี 2-3 ปีที่ผ่านมา ความคิดเราก็ไม่ได้ตกผลึกอย่างนี้ ความคิดตอนนั้นก็เป็นเรื่องของอารมณ์ เหมือนคู่ทั่วไป ยึดติดคู่เป็นเรื่องปกติ ใครไปไหนไม่ได้ เป็นบางครั้งมันสร้างความรำคาญ มันก็เกิดปัญหาถกเถียงกันบ่อย ทะเลาะกันเยอะจนรู้สึกว้า ชีวิตไม่มีอิสระเลย เขียบไปไหนก็เหมือนกับว่า เธอกำลังจะทำอะไรผิดอีกไหม มันเป็นความกดดันอยู่ในใจนะ รู้สึกว่าเขาจะไปไหน เราก็รู้สึกว่า เขาจะไปทำอะไรหรือเปล่า มันก็เลยไม่มีความสุขทั้งคู่ หลังจากนั้นก็เลยค่อย ๆ คุยกัน ค่อย ๆ สื่อสาร แต่ว่า แรก ๆ รับกันไม่ได้ ก็คือว่า เธอคิดจะไปมีคนอื่นหรือเปล่า แต่มันก็มีกระบวนการอธิบายที่ต้องใช้เวลา จริง ๆ แล้วคือ ไม่มีใครเป็นของใครหรอก... มันมีช่วงของการเปลี่ยน

แม้ว่า แก้วจะไม่ค่อยเห็นด้วยกับการแก้ปัญหาความสัมพันธ์ดังกล่าว แต่การที่แก้วเป็นฝ่ายละเมิดกติการะบบผัวเดียวซึ่งต่างก็เรียนรู้ว่าคือการกระทำที่ละเมิดต่อเพศที่ถูกต้อง ทำให้แก้วไม่มีข้อโต้แย้งต่อการสร้างกติกาใหม่ในชีวิตคู่ แต่ก็พยายามต่อรองให้ทางออกของปัญหาที่แมวเสนอให้มีอิสระต่อกันนั้น ให้อยู่ในเงื่อนไขที่ไม่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางเพศ

แก้ว : เหมือนเป็นเวอร์เป็นกรรมมั่ง แฟนก็มาชอบกิ๊กของเขา ชอบ ๆ ๆ ๆ เราก็ต้องสวดมนต์ให้ทุกวัน...เราก็บอกว่ามันคืออะไร เขาก็บอกว่ามันเป็นความรักสวยงาม เป็นความรักที่ไม่มีเช็ทเป็นความรักที่ได้รักแล้วมีความสุข เขาบอกว่า จะยอมไม่ได้เสียหรือที่จะยอมให้คนรักมีความสุขเวลาที่คิดถึงใครอีกคน มันหงวนขนาดนั้นเลยหรือความรัก เราก็มานั่งคิดว่า เออจริง ๆ เราก็ใช้ว่า จะทำให้เขามีความสุขทั้งหมด ก็บอกเออ ไม่เป็นไร ถ้าเขามีความสุข แต่อย่าไปมี เช็ทแล้วกัน มีบอกด้วย เสียใจไปด้วย...คืออย่างไรมันก็ไม่ได้ทั้งกัน คือ ยืนยันว่าไม่ทั้งกัน ไม่ว่าคุณจะหัวทก ตีลังกามากก็โอเค

ในแง่มุมหนึ่งของความสัมพันธ์หญิงรักหญิง จึงอาจกล่าวได้ว่า ด้านหนึ่งก็สะท้อนถึงระบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่มีต่อกันในระหว่างคู่ แต่ก็ไม่ได้มีในลักษณะที่ตายตัวแบบหญิงชายที่ถูกกำหนดไว้แบบเต็มรูปแบบ และตายตัว หญิงรักหญิงในด้านหนึ่งคือทั้งคู่ต่างมีความเป็นผู้หญิงที่ถูกเลี้ยงดูมาในกรอบที่ใกล้เคียงกัน และบางคู่อาจมีพื้นฐานครอบครัวในแบบเดียวกันด้วย เช่น คู่ของแก้วกับแมว ซึ่งมีพื้นฐานครอบครัว การศึกษา และอายุใกล้เคียงกัน การต่อรองจึงอยู่บนฐานของความเท่าเทียม และทำให้ไม่มีฝ่ายใดที่ครอบงำกันได้อย่างเต็มที่ ขณะที่คู่ของมะลิกับเอ ซึ่งมี

ความแตกต่างกันมาก ทั้งในด้านอายุและประสบการณ์ ตลอดจนเอกรับเอาบทบาทหน้าที่ของผู้อื่นมาใช้ในการทำความเข้าใจในความสัมพันธ์อาจมองเห็นว่า เอมีอำนาจในการต่อรองค่อนข้างน้อย และไม่รู้จะหาทางออกให้กับการแก้ปัญหาได้อย่างไร

ความสัมพันธ์ในชีวิตคู่นั้นจะมีการปรับเปลี่ยนทั้งปรัวิธีคิด ความเชื่อที่มีของกันและกัน ปรัวิธีปฏิบัติและบทบาทหน้าที่ในความสัมพันธ์ของคู่หญิงรักหญิง แต่ละคู่แม้ว่าจะมีจุดเริ่มต้นของการให้นิยาม ความหมายของชีวิตคู่ และความรักในแต่ละช่วงที่แตกต่างกัน แต่เมื่อคบหากันจนนำมาสู่การยอมรับความหมายของความรัก หรือเป็นคนรักกัน ก็หนีไม่พ้นที่จะนำรูปแบบความคาดหวังในความรักแบบเดียวกับรักต่างเพศ ซึ่งด้านหนึ่งคือการรับเอากรอบการควบคุมระบบความคิดแบบรักต่างเพศมาใช้ การให้ความสำคัญกับการเป็นคนพิเศษ ความคาดหวังในความสัมพันธ์ที่ยาวนาน และความคาดหวังในความรักเดียวในความสัมพันธ์ระหว่างกัน ซึ่งระบบที่ชายเป็นใหญ่สร้างรูปแบบความสัมพันธ์โรแมนติก (Culture of Romance) ไว้ให้กับผู้หญิงที่จะยึดโยงตัวเองไว้กับคู่ และทำให้หญิงรักหญิงมีความคาดหวังดังกล่าวด้วย แต่ระบบความเชื่อความหมายดังกล่าวก็ไม่ได้ครอบคลุมรูปแบบความสัมพันธ์ของมนุษย์ได้ทั้งหมด คู่หญิงรักหญิงแต่ละคู่ที่มีการยอมรับรูปแบบความคาดหวัง ต่างผ่านการต่อรองระหว่างกันในชีวิตคู่ และมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบความสัมพันธ์ไป ให้สอดคล้องกับชีวิตคู่ของตนเอง แต่ก็อาจจะไม่ได้สอดคล้องกับความคาดหวังของสังคม ไปเสียทั้งหมด การศึกษานี้ทำให้พบว่า

การปฏิเสธความเชื่อเรื่องความยั่งยืนแบบรักต่างเพศ หญิงรักหญิงแต่ละคู่จะให้ความหมายกับความสัมพันธ์โดยปฏิเสธเรื่องความยั่งยืนในชีวิตคู่ แต่จะให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ที่ยังดำรงอยู่ โดยใช้ข้อโต้แย้งแบบเหตุผลเชิงประจักษ์ อธิบายให้เห็นว่า สังคมมนุษย์ไม่มีความแน่นอนตายตัว หรือยั่งยืนได้แท้จริง แม้ว่าจะเป็นคู่รักเพศเดียวกันหรือรักต่างเพศก็ตาม ต่างมีโอกาสใช้ชีวิตคู่ที่ไม่ยั่งยืนได้ทั้งสิ้น เราสามารถพบเห็นได้ทั่วไป ในคู่รักต่างเพศ แม้จะมีระบบสนับสนุนให้ชีวิตคู่มีความยั่งยืน เช่น การจดทะเบียนสมรสที่แสดงการเป็นเจ้าของซึ่งกันและกัน แต่ก็ยังพบเห็นคู่ที่เลิกรากันไม่แตกต่างกับคู่หญิงรักหญิง ฉะนั้น หญิงรักหญิงจึงให้คุณค่ากับความสัมพันธ์ ความรู้สึกที่มีต่อกัน ตราบเท่าที่อยากใช้ชีวิตคู่ร่วมกัน การให้ความสำคัญกับความสุขที่ได้ใช้ชีวิตคู่ร่วมกัน ซึ่งด้านหนึ่งก็คือการสร้างความสัมพันธ์ระยะยาว แต่เป็นการให้ความหมายที่สะท้อนถึงความไม่แน่นอนในชีวิต มากกว่าจะบอกว่า ชีวิตคู่คือการถือไม้เท้ายอดทองกระบองยอดเพชร

แมว : มันคงเธอ ไม่มีอะไรที่ตอบได้ว่าอะไรคือมันคง การจดทะเบียนก็ไม่ได้บ่งบอกถึงสิ่งที่ยั่งยืน ขึ้นอยู่กับว่า คนสองคนจะคุยกันได้แค่ไหนมากกว่า การแต่งงานก็ไม่ได้บอกว่า คนสองคนนี้จะเข้าใจกัน หรือว่าจะอยู่กันไปได้

ตลอด หยาก็เยอะไป เราเองไม่ได้คิดว่ามีอะไรมันคง นอกจากว่า เข้าใจกัน
หรือเปล่า

- การให้ความหมายใหม่กับคุณค่าของประสบการณ์ทางเพศของผู้หญิง ภายใต้รูปแบบ
ความสัมพันธ์ในกระแสหลักที่กำหนดกรอบความสัมพันธ์ที่ตีงมไว้กับระบบผัวเดียว และกำหนด
ให้ผู้หญิงต้องอยู่ในบทบาทเมีย ต้องรักเดียวใจเดียว ทำให้การเรียนรู้เรื่องเพศของผู้หญิงถูกผูกไว้
กับการเรียนรู้ผ่านสามีคนเดียว การมีคู่ของผู้หญิงที่มากกว่าหนึ่งคนถูกบอกว่าเป็นสิ่งที่น่าละอาย
และต้องปกปิด

ประสบการณ์ในวิถีทางเพศของผู้หญิงรักหญิง อย่าง แมว มะลิ ปรีศนา กลับสะท้อนให้
เห็นว่า ประสบการณ์ทางเพศที่หลากหลายคือ กระบวนการสร้างความรู้ให้กับผู้หญิง เพื่อให้ผู้หญิง
มีทางเลือก แต่คุณค่าของผู้หญิงในสังคมรักต่างเพศ ที่กำหนดเรื่องการมีคู่คนเดียว การต้องไร้เดียงสา
เรื่องเพศ ทำให้เรื่องเพศของผู้หญิงไม่อาจนำมาเปิดเผยหรือแลกเปลี่ยนต่อกันได้เพราะถูกกดทับไว้
ด้วยความเชื่อเรื่องการเป็นหญิงว่า ห้ามพูดหรือเกี่ยวข้องกับเรื่องเพศ เพราะผู้หญิงโสดจะพูดเรื่องนี้
ไม่ได้

ดังนั้น ผู้หญิงที่มีประสบการณ์ทางเพศโดยไม่แต่งงาน ไม่ว่าจะเป็นรักต่างเพศ หรือ
รักเพศเดียวกัน จึงถูกจัดกลุ่มให้ไปอยู่ในกลุ่มผู้หญิงโสด ไม่มีพื้นที่ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์หรือ
สร้างความรู้ระหว่างกัน และถ้าเป็นหญิงรักหญิงจะยิ่งพูดถึงความสัมพันธ์ได้ยาก

มะลิ : พี่ว่า... เขาพยายามจะบอกว่าเด็กผู้หญิงควรจะรักนวลสงวนตัว... มันเหมือนกับว่า สังคมละเลยประสบการณ์ที่เป็นจริงของผู้หญิง และถ้าเกิดว่า คือ
โดยทฤษฎีการเรียนรู้ก็ต่างกันอยู่แล้ว แคได้ยินได้เห็นได้อ่าน ลงมาเป็นบันทึก
เลยอยู่ในเอกสารเกี่ยวกับผู้หญิงอย่างนั้นอย่างนี้ เกี่ยวกับเรื่องเพศสัมพันธ์
เราก็ได้มีครู ถ้าวงมันเปิด เราก็ได้เรียนรู้จากคนอื่น แต่ว่าที่เราได้เรียนรู้
มากที่สุดคือว่า ลองเอง...

ภายใต้การขีดขึ้นต่อระบบอำนาจหรือความเชื่อต่าง ๆ ในเรื่องเพศที่ควบคุมผู้หญิงอยู่
มะลิสะท้อนให้เห็นว่า ยังมีความรู้ที่หลากหลายที่ถูกกดทับไว้ ประสบการณ์ทางเพศของผู้หญิงจึง
เป็นความรู้ที่ผู้หญิงแต่ละคนสามารถสร้างให้กับตนเอง แม้จะไม่ได้รับการยกย่องให้เป็นขุนแผน
แบบผู้ชาย เพราะผู้หญิงถูกให้ค่าแตกต่างไปจากที่ระบบชายกำหนดไว้ การมีประสบการณ์ทางเพศ
ที่หลากหลายของผู้หญิงเป็นสิ่งที่น่ากลัว และถูกประณามซึ่งความน่ากลัวหรือการประณามนี้คือ
การนิยามจากการขีดขึ้นต่ออำนาจที่ควบคุมผู้หญิงไว้ จึงถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มอื่น แต่ผู้หญิงก็มี
อำนาจในตัวเองที่จะเลือกและใช้ประสบการณ์ของตนต่อตรงกับระบบความสัมพันธ์ที่ควบคุม
ตัวเองไว้ เมื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันไม่ได้ก็ต้องเรียนรู้เอง

รูปแบบของชีวิตประจำวัน

การศึกษานี้จะเป็นการมองรูปแบบของกิจวัตรประจำวัน ความรับผิดชอบหน้าที่ในบ้าน ของคู่หญิงรักหญิงแต่ละคู่จากผู้เข้าร่วมการศึกษา 4 คู่ กิจวัตรประจำวันในที่นี้จะมีความหมายใน กิจกรรมโดยทั่วไป เช่น เรื่องของการทำอาหาร ทำความสะอาดบ้าน และการซักผ้า ซึ่งภาระหน้าที่ ต่าง ๆ เหล่านี้ถูกกำหนดให้เป็นหน้าที่ของเมียหรือ แม่บ้านซึ่งมักส่งผ่านการเลี้ยงดูจากครอบครัว ให้เด็กผู้หญิงได้เรียนรู้ แม้ว่าในปัจจุบันการเข้มงวดในเรื่องต่าง ๆ จากครอบครัวก็ลดน้อยลงไป เพราะคาดหวังในเรื่องการเรียนรู้หนังสือมากกว่า ฉะนั้นในคู่หญิงรักหญิงซึ่งต่างเติบโตมาภายใต้ กระบวนการขัดเกลาทางสังคมเรื่องเพศภาวะเหล่านี้ด้วย เมื่อมาใช้ชีวิตร่วมกันต่างจะมีความคาดหวัง ต่อหน้าที่ดังกล่าว 2 ลักษณะคือ

1. มีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเป็นตัวหลักในการรับผิดชอบเรื่องงานบ้าน หรือแบ่งหน้าที่กันว่า ใครต้องทำงานอะไรเป็นหน้าที่หลัก อย่างไรก็ตาม การแบ่งหน้าที่หลักดังกล่าว ก็จะมีมีความคาดหวัง ความช่วยเหลือจากคู่ และพึงพอใจที่จะให้มีลักษณะมีส่วนร่วมด้วยช่วยกันมากกว่า

สุ : สุทำน้อยคือ กวาดนोकบ้าน กวาดร้านหน้าบ้าน ในบ้านก็กวาดอย่างเดียว ไม่ถู ซักผ้าสุทำ แต่วันธรรมดาแค่กวาดบ้านกับถูบ้านตอนที่เรากลับ ซักผ้า จะช่วยกัน สุเป็นหลักแล้วจะเรียกเขาช่วย เราซักเสร็จก็เรียนช่วยตากหน่อย ร้อนแดดร้อน บางทีเขาก็เก็บซักเอง

ผน : นอกนั้นเราทำ ล้างจาน ทำกับข้าวส่วนมากจะซื้อ นาน ๆ จะทำสักที ก็ช่วย ๆ กันทำจะไปซื้อมาทำกันกิน

การแบ่งหน้าที่ชัดเจน ด้านหนึ่งก็เป็นการสร้างบทบาทเหมือนกับการกำหนดว่า เมียต้อง ทำหน้าที่อะไรบ้าง อย่างไรก็ตาม พบว่าในชีวิตคู่ของหญิงรักหญิง บางคู่อาจจะไม่ได้แบ่งหน้าที่ตายตัวว่าอะไรเป็นหน้าที่ของผู้ที่สวมบทบาทเมียหรือดี หรือแฟนทอม แต่ก็มีบางอย่างที่มีการจำกัด หน้าที่ตายตัว หรือบางอย่างที่ต่างคาดหวังให้ต้องช่วยกันทำ เช่น คู่ของปริศนา ในเวลาทำงานบ้าน ซึ่งมีความคาดหวังว่าต่างฝ่ายต่างต้องช่วยกันทำ แต่หน้าที่การขับรถมาทำงาน แทบจะเป็นการจำกัด บทบาทไว้โดยปริศนาจะเลือกขับเองเป็นหลัก แม้ว่าทรายจะสามารถขับรถได้ดีเช่นกัน ฉะนั้นใน การใช้ชีวิตคู่ของหญิงรักหญิงเอง จะเห็นได้ว่า ก็ไม่ได้หลุดจากกรอบการแบ่งงานแบบตายตัวออกไปได้เพียงแต่ในความเป็นผู้หญิง (ด้านสรีระ) เหมือนกัน ทำให้แต่ละคู่รู้สึก ว่า ตนสามารถสร้าง กระบวนการต่อรองต่อกันได้มากกว่าการมีผู้ชายที่ถูกครอบงำบทบาทในชีวิตคู่ให้เป็นแบบหญิงชาย ชัดเจน

2. การไม่มีการกำหนดหน้าที่ แต่ช่วยกันทำงาน ช่วยกันวางแผนไปเรื่อย ๆ ไม่มีการแบ่งหน้าที่ตายตัว พบว่า ในการทำกิจกรรมก็จะมีการต่อรองระหว่างกันตลอด เพื่อให้ต่างต้องช่วยกันทำในแต่ละครั้ง ซึ่งในแต่ละคู่ก็จะพบรู้กันอยู่ว่า ใครต้องทำอะไร หรือไม่ทำอะไร ฉะนั้นการต่อรองอาจจะเป็นเพียงรูปแบบของการสื่อสารระหว่างกัน แต่ในความคาดหวังต่อกัน ต่างฝ่ายจะรู้ว่าใครต้องทำอะไร เช่น ชักผ้าเอมมักจะต้องทำหน้าที่หลักในการจัดการเรื่องการชักผ้า แต่ก็พยายามต่อรองเพื่อให้มะลิมาช่วย สำเร็จบ้างไม่สำเร็จบ้างก็ตาม

แมว : คู่ผู้ชายมักคาดหวังว่าผู้หญิงต้องดูแลเขาตลอดเวลา เราว่า อยู่อย่างนี้นั่นแหละเปลี่ยนกัน มันคุยกันเราไม่อยากทำอะไร ฉันอยากทำอะไร บางอย่างช่วยกันทำ บางอย่างเธอทำไป ถ้าฉันไม่อยากทำ (หัวเราะ) มันเรียกร้องได้
 เอ : ... แต่ถ้าถามว่า คู่หญิงชายทั่วไป ผู้ชายก็คิดว่าเขาต้องอย่างนั้น ๆ แล้วคนเป็นผัวก็ทำหน้าที่ผัว คนเป็นเมียก็ต้องทำหน้าที่เมีย คือพอเราเป็นหญิงรักหญิง มันก็เหมือนกับว่า เราทำให้กันและกันได้ทุกอย่าง ผัวทำหน้าที่เมีย เมียทำหน้าที่ผัวอะไรแบบนั้น คือจะเรียกว่าคนหนึ่งเป็นผัว คนหนึ่งเป็นเมีย แล้วแบ่งหน้าที่ มันไม่ได้อยู่นิ่ง ๆ มันสลับกันทำได้

การแบ่งบทบาทหน้าที่ ไม่ว่าจะเป็นแบบที่ต้องมีฝ่ายใดรับผิดชอบหลัก หรือแม้แต่ไม่มีการระบุให้เป็นหน้าที่ของใครชัดเจน แต่ก็สะท้อนถึงอิทธิพลที่ครอบงำเรื่องหน้าที่หญิงชายไว้ด้วย อย่างไรก็ตาม คู่หญิงรักหญิงพบว่า ต่างมีความคาดหวังต่อกันให้ช่วยกันทำงานมากกว่าจะแบ่งหน้าที่กันแบบเด็ดขาด เพราะไม่มีใครจะอยู่ในบทบาททอมดี หรือผัวเมียไปตลอด ในวิถีชีวิตประจำวันจึงจะต้องมีคนใดคนหนึ่งเป็นตัวหลักที่ลุกขึ้นมาจัดแจงในเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ การใช้ชีวิตร่วมกัน จึงเต็มไปด้วยการสื่อสาร ความคาดหวัง การต่อรอง เพื่อกำหนดข้อตกลงเพื่อให้เกิดการช่วยกันทำงาน ไม่มีลักษณะการแบ่งงานชัดเจน ในแง่ของพื้นที่ในครัว จึงเป็นพื้นที่ส่วนตัวที่ผู้หญิงสองคนต่างมีความคาดหวังต่อการมีความเป็นหญิงมาต่อรองเพื่อให้เกิดการช่วยเหลือกันมากกว่าจะแบ่งแยกหน้าที่ตายตัว

การสร้างต่อรองและสร้างการยอมรับที่มีกับครอบครัวแต่ละฝ่าย

ภายใต้กระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่จะทำให้คนเป็นรักต่างเพศ ที่ผู้หญิงถูกผูกติดกับการเป็นลูก เมียและแม่ ทำให้ผู้หญิงที่ยังไม่ได้แต่งงานต้องอยู่ในสถานะเป็นลูกสาว ที่ยังไม่ได้แยกตัวออกไปจากครอบครัวเดิม แม้ว่าจะเติบโตมีหน้าที่การงานหรือแยกไปอยู่ต่างหากแล้วก็ตาม เพราะการแต่งงานในทางสังคม ถือเป็นการสร้างครอบครัวหน่วยใหม่ของหญิงและชาย ที่นำไปสู่

การมีลูกหรือการอยู่ร่วมกันโดยได้รับการยอมรับจากญาติที่เกี่ยวข้องของทั้งสองฝ่าย ความสัมพันธ์ของหญิงรักหญิงที่เป็นความสัมพันธ์นอกบรรณความชอบธรรมของสังคมจึงไม่ถูกยอมรับจากระบบครอบครัว แต่หญิงรักหญิงก็ยังคงพยายามที่สร้างพื้นที่ให้กับคู่ร่วมกัน หญิงรักหญิงมีรูปแบบการสร้างการยอมรับของตนในลักษณะต่าง ๆ จากการศึกษาในผู้เข้าร่วมการศึกษาทั้ง 4 คนพบว่า แต่ละคู่มีรูปแบบการสร้างการยอมรับในครอบครัวของแต่ละฝ่ายเป็น 2 รูปแบบ

1. การสร้างความคุ้นเคยกับคนในครอบครัวในฐานะเพื่อนสนิท ที่ไปไหนมาไหนด้วยกันตลอดโดยไม่พูดถึงความสัมพันธ์ในฐานะคนรักเพศเดียวกันแบบตรงไปตรงมากับพ่อแม่ของแต่ละฝ่าย เช่น การพาไปบ้านด้วยกันทุกครั้งทีกลับบ้าน การให้คู่ได้มีโอกาสทำกิจกรรมร่วมกันกับคนในครอบครัว บางคนก็อาจจะมีการบอกการส่งสัญญาณมาก่อนหน้าการมีคู่คนล่าสุดแล้ว เช่น การพยายามจะพูดยืนยันปฏิเสธเรื่องการแต่งงาน การถามแบบลองเชิง

แก้ว : แม่เคยบอกว่า มันเกิดมาผิดตั้งแต่เด็ก ว่าว ชักว่าวทำเอง วึ่งทั้งวันจนพอบอกว่าถ้ายังขึ้นเล่นอีกจะแกงว่าวให้กิน...แม่น่าจะรู้ก่อนหน้านี้นี้เพราะเราเคยบอก... บอกน้อง และตอนหลังแม่ก็มาบอกให้เราแต่งงาน เราก็บอกว่าเราไม่แต่ง เราจะอยู่อย่างนี้ แล้วพอตีญาติทางพ่อก็มีคนที่เป็นแบบเรา เราก็เลยไม่ต้องพูดอะไรมากมาย

นอกจากนี้ยังอาศัยการตีความจากคำพูดของคนในครอบครัวที่กล่าวถึงเรื่องนี้ได้ว่าเป็นการรับรู้หรือยอมรับแล้วหรือไม่

มะลิ : ไม่ได้ตั้งใจจะคุยเรื่องนี้ คุยเรื่องอื่น ๆ คุยทั่ว ๆ ไป แต่มันมีประเด็นนี้โผล่มาพูดถึงลูกทุกคนนะ ว่าถ้าหนูเรียนไม่จบล่ะ ถ้าหนูไม่ยอมแต่งงาน ถ้าหนูโน่น...นี่ ๆ ละ ทั้ง 3 คน แต่ละคนจะถามว่าจะเป็นอย่างไร เราก็เออ...ถ้ามะลิเป็นทอมได้หรือเปล่า แม่บอกเออ...ดี ไม่เป็นไร ก็ไม่เป็นไรมาถึงเดี๋ยวนี้นี้คือเขายอมรับมาโดยกลาย ๆ ตั้งแต่ต้นแล้ว ณ จุดที่ถามเขา

หญิงรักหญิงจะมีกระบวนการที่สื่อสาร ส่งหรือรับสัญญาณอื่น ๆ ระหว่างครอบครัวกับตนเองที่เชื่อว่าเป็นการรับรู้ระหว่างกันในเรื่องวิถีทางเพศที่แตกต่าง เช่น การมีคำถามเรื่องชีวิตคู่ การแต่งงาน เมื่อผ่านการให้คำตอบจากครอบครัวแล้วจะสันนิษฐานว่า ครอบครัวรับรู้ความสัมพันธ์ของตนกับเพื่อนที่พามาทำความรู้จักแล้ว หรือบางคนอาจพามาหลายคน ก็จะอาศัยการตีความจากปฏิกิริยาของคนในครอบครัว

ทราย : เขารู้อยู่แล้ว เขาก็รู้โดยปริยาย รู้แน่ ๆ ชัวร์ แม่พี่ก็พูดว่า โอ้ยเมื่อไรจะแต่งงานล่ะ ป้าติไม่เคยพูด พอไปถึง โอ้ยเมื่อไรจะแต่งงาน เราก็บอกไม่แต่งหรอก ถ้าป้าติยังไม่แต่งก็จะอยู่ไปด้วยกันจนตายนั่นล่ะ ไม่แต่ง

ดูเดีอนะ คุยอย่างนี้ ก็เป็นการเปิดพื้นที่ เขาก็รู้อยู่แล้ว ถามนี้มันไม่ได้ ต้องการว่าเราจะแต่งหรือเปล่า พูดให้รู้เลยว่า เราไม่แต่ง เราจะอยู่ด้วยกัน มะลิ : ที่บ้านรับง่ายเพราะคิดว่าเขามีตัวอย่างแล้ว และตอนเด็ก ๆ มันก็เป็นสูตร ธรรมดาคนที่ถูกผู้หญิงมีเพื่อนผู้หญิงที่พาเข้าบ้านเขาก็โอเค พาเพื่อนผู้หญิง เข้าบ้านตั้งแต่ ม.3 ไม่ได้ว่าอะไร จะมีอะไรเพื่อนผู้หญิงมาบ้าน ก็มากัน หมดแหละ มันจะได้มีที่นอนกันอะไรอย่างนั้น เขาก็ไม่ได้ว่าอะไร

การพาคุไปสร้างความสนิทสนมคุ้นเคยกับคนในครอบครัว ทำให้หญิงรักหญิงแต่ละคู่ สามารถนิยามว่า ครอบครัวของตัวเองยอมรับและรับรู้ความสัมพันธ์ของทั้งคู่ โดยที่คนในครอบครัว ไม่ต้องพูดต้องบอกกันตรง ๆ แต่รับรู้โดยผ่านการตีความได้จากการมีปฏิริยาคนอื่น ๆ ด้วย

ปริศนา : บ้านเขาน่ารัก บ้านเราก็น่ารัก เขายอมรับเรา สิ่งที่ทำให้เรารู้สึกว่าเขา ยอมรับเราคือว่า เวลาอะไรก็ตามที่เวลาคุยกันแล้วจะต้องมาพาดพิง เขาจะใช้คำว่า ปริศนากับทราย เขาจะเรียกชื่อเราคู่เสมอ จะไม่ใช่ไป ต่างหากโดยไม่สนใจอีกฝ่าย ไม่ใช่ ไปบ้านทราย เขาก็จะแบบ...ทราย ๆ ทรายกับปริศนาไปทำตรงนี้ ๆ ได้ไหม วานไปรับหลานหน่อยได้ไหม หรือว่า แม่จัดที่นอนให้แล้วนะ เดี่ยวทรายกับปริศนานอนมุนนี้ ๆ มันเป็นการบ่งบอก เลยว่า เขาไม่กีดกัน ไม่แบ่งแยก เขายอมรับเราแบบเป็นคู่ นะ เขายอมรับ เราแบบเป็นคู่ เป็นไปโดยปริยายว่าเห็นอีกคนก็ต้องเห็นอีกคน อีกคน กลับมาบ้าน อีกคนต้องกลับมาด้วย

แมว : ก็เริ่มต้นบอกเหมือนคนอื่น ๆ คือว่าเพื่อน แล้วก็ใช้วิธีพาไปบ่อย ๆ ก็ไม่ได้ ระบุ...ก็ไม่กังวลใจ เพราะอย่างที่บอก เราไม่เคยถูกคาดหวัง และคิดว่า... เราอาจจะคิดเอาเองนะว่า พ่อแม่คงไม่ผิดหวังหรอก แต่ว่าในเรื่องตรงนั้น เราก็ไม่รู้ละ เพราะเราก็ไม่ได้คุยกันตรง ๆ แต่พอไปแล้วมันได้เรียนรู้จักกัน ได้ทำกิจกรรมร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนสื่อสารกัน มันก็กลายเป็นความ สนิทสนมมากขึ้นในครอบครัวแล้วมันก็เกิดความผูกพันและห่วงใยกันเอง อย่างที่เห็น

การที่หญิงรักหญิงพาคุไปสู่ครอบครัว การปฏิสังสรรค์ระหว่างกันจึงผ่านกระบวนการตีความ ทั้งสิ้น ซึ่งอาจตีความได้ว่า ครอบครัวรับรู้แต่จะยอมรับหรือไม่ อาจไม่รู้ หรืออาจจะตีความได้ว่า ครอบครัวยอมรับ เพราะมีการส่งสัญญาณที่ทำให้แต่ละฝ่ายตีความได้ว่าเป็นการยอมรับกัน ว่าอีก คนหนึ่งคือส่วนหนึ่งของครอบครัว อย่างไรก็ตาม เป็นการยอมรับภายใต้ความเป็นเพื่อนที่ไม่ต้องมีการซักถามถึงเรื่องความสัมพันธ์ ทั้งนี้ครอบครัวคือหน่วยหนึ่งของระบบรักต่างเพศที่ทำหน้าที่ใน

การผลิตซ้ำความเชื่อเรื่องรักต่างเพศ แต่ในด้านหนึ่ง ครอบครัวคือพื้นที่ของความผูกพันระหว่างสมาชิก การเป็นลูก ครอบครัวจึงยังคงมีพื้นที่สำหรับลูกสาว ที่ทำให้การเป็นหญิงรักหญิงจึงอาจดำรงอยู่ได้ภายใต้กรอบนิยามของความเป็นเพื่อน เป็นลูกสาว ซึ่งไม่จำเป็นต้องสั่นคลอนระบบครอบครัวที่ต้องการทำหน้าที่ยืนยันเรื่องของการความสัมพันธ์รักต่างเพศ

2. การบอกความจริงต่อคนในครอบครัว ในการศึกษานี้มีคู่หญิงรักหญิงคือคู่ของสุกับฝนที่เลือกจะเปิดเผยความสัมพันธ์ของตนให้พ่อแม่ ซึ่งถือว่าเป็นตัวอย่างของความสัมพันธ์ที่เข้าไปสั่นคลอนความเชื่อเรื่องหญิงชาย แม้ว่าการประกาศตัวนี้จะไม่ได้อาจเกิดจากความต้องการประกาศจุดยืนว่าเป็นหญิงรักหญิง แต่เป็นการต่อรองกับครอบครัวเพื่อนำไปสู่การได้อยู่ร่วมกัน พื้นที่ของครอบครัวจึงกลายเป็นพื้นที่ของการควบคุมความสัมพันธ์ที่ไม่อาจเติบโตขึ้นได้

ฝน : ปัญหาหลัก ๆ คือ ชีวิตครอบครัวเขาค่อนข้างมาวุ่นวาย เราไปอยู่ในโน่นเราก็มีจุดมุ่งหมายนะ ก็คุยกันว่า ถ้าอันไหนเขาแบ่งให้แฟน เราก็จะได้ทำให้เขาเต็มที่ ถ้าจะอยู่ด้วยกัน แต่เขายังมาวนเวียน เหมือนมะพร้าวหลังบ้านเราขาย เราก็ไม่ใช่ว่าจะได้เงิน ที่บ้านเขาเอาหมดทุกอย่าง แล้วเราจะไปทำอะไร ขนาดเราไปทำอะไร ป่วย ยาเราก็ซื้อเอง ฉีดเอง เขาก็ยังเข้ามาวุ่นวาย เราก็ถามว่า สุดท้ายเอามา ภูไม่ได้เอาที่บ้านมึงเลย เราก็ว่า เราเอามาจากครอบครัวดังค์ไปช่วยงานเราก็เป็นคนออกโดยที่ไม่ใช่คนในบ้านเราไง เราก็ต้องออกมันมีปัญหาเยอะ...ถ้าเกิดว่ามาอยู่กันส่วนตัวโดยที่เขาไม่ได้มายุ่งเกี่ยวอะไรกับเราอย่างนั้นนะ ให้เราทำอะไรเป็นกิจจะลักษณะเราอยู่ได้ อันนี้มันเหมือนเราไม่ได้เป็นครอบครัว

การเปิดตัวว่าเป็นหญิงรักหญิงเพื่อต่อรองให้ได้อยู่ร่วมกัน ขณะที่ครอบครัวก็พยายามควบคุมให้การใช้ชีวิตของทั้งคู่อยู่ในสายตา การยอมรับจากคนในครอบครัวให้อยู่ด้วยกันจึงไม่ได้สะท้อนถึงการยอมรับการมีชีวิตคู่ของหญิงรักหญิง เพราะภายใต้การใช้ชีวิตคู่ในบ้าน พ่อแม่ ยังคงทำหน้าที่ตอกย้ำความคาดหวังในลูกสาวที่ต้องแต่งงาน มีลูกตามครรลองของสังคม

สุ : เขาจะพูดอ้อม ๆ ว่า เออ ลูกบ้านโน้นเขาจะขอแล้วนะ เขาจะแต่งงานนั้นนะ ก็ดินะเหมาะสมกันดี พูดอย่างนี้ แต่เรารู้ว่าเขาเหมือนพูดให้เราฟัง เหมือนจะเตือนอะไรเรา แต่ไม่พูดตรง ๆ

การไร้อำนาจในการต่อรองของสุกับฝนที่เพิ่งเรียนจบ อยู่ระหว่างการหางานทำ และเลือกจะอยู่ในบ้าน จึงดูจะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาความสัมพันธ์ให้เป็นที่พอใจของคนทั้งคู่

รูปแบบความสัมพันธ์ของคู่หญิงรักหญิงในครอบครัวสะท้อน พื้นที่ในครอบครัวจึงเป็นตัวแทนการถ่ายทอดระบบความสัมพันธ์รักต่างเพศที่พยายามควบคุมผู้หญิงอย่างเข้มงวด ในด้านหนึ่ง

ที่เป็นพื้นที่ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อ แม่ลูก ลูกสาวและเพื่อนสนิทให้ได้มีโอกาสใกล้ชิดสนิทสนมกัน โดยไม่ต้องมีฝ่ายใดที่จะบอกหรือถามถึงความสัมพันธ์หญิงรักหญิงกันตรงไปตรงมา และปล่อยให้มันเป็นพื้นที่ที่เขา ๆ คลุมเครือเพื่อให้ลูกและครอบครัวต่างมีที่ยืนในวิถีทางเลือกและการทำตามบทบาทของตัวเอง

ลักษณะความสัมพันธ์ดังกล่าวอาจมองได้ว่า ทำให้หญิงรักหญิงมีพื้นที่ที่ดำรงสถานภาพการเป็นคู่ให้คงอยู่ไว้ได้โดยไม่ถูกต่อต้านหรือถูกปฏิเสธ แต่ภายใต้การสร้างการยอมรับกับครอบครัวก็เต็มไปด้วยการตีความในแง่มุมต่าง ๆ ที่สะท้อนถึงการต่อรองกับอำนาจความคิด ความเชื่อและปฏิบัติการที่พยายามกดทับตัวเองอยู่ ที่ทำให้ความสัมพันธ์หญิงรักหญิงไม่มีพื้นที่เพื่อสร้างนิยามความสัมพันธ์ในสังคม เป็นความสัมพันธ์เฉียบที่ดำรงตนอยู่ภายใต้ความเป็นเพื่อนที่ต้องทำเหมือนแอบซ่อนความสัมพันธ์ไว้ และทำให้อุดมการณ์รักต่างเพศสร้างความเชื่อที่ย่ำแย่คิดว่าคือรูปแบบความสัมพันธ์เดียวในสังคม การไม่มีตัวตนของหญิงรักหญิง จึงทำให้ดูเหมือนไม่มีการใช้อำนาจควบคุม แต่เมื่อใดก็ตามที่ปรากฏตัวหญิงรักหญิงที่เปิดเผย ระบบการควบคุมก็จะทำงานและถูกต่อต้านทันที

การเลือกของหญิงรักหญิงที่จะไม่มีการพูดหรือบอกหรือถามกันตรง ๆ สะท้อนถึงความต้องการของหญิงรักหญิงแต่ละคนที่จะมีพื้นที่ในการให้ความหมาย และมีพื้นที่ดำรงความสัมพันธ์ในแบบที่ตนเลือกไว้ได้ การเปิดเผยตัวเองจึงไม่ใช่เรื่องง่ายที่แต่ละคนจะตัดสินใจได้ เพราะต้องเผชิญกับแรงปะทะกับระบบการควบคุมอำนาจหลัก

ชีวิตทางเพศในชีวิตคู่

เรื่องเพศสัมพันธ์ระหว่างรักต่างเพศ มักเป็นเรื่องที่ถูกบอกว่าเป็นเรื่องธรรมชาติ เพศสัมพันธ์ที่ถูกต้องและมีความสุขในสังคมที่ชายเป็นใหญ่ถูกกำหนดให้เป็นการสอดใส่อวัยวะเพศชายไปในอวัยวะเพศหญิงหรือการร่วมเพศ เป็นความเชื่อที่ทรงอิทธิพลต่อการให้ความหมายกับความสุขทางเพศของหญิงรักหญิงด้วยกัน เพราะการเรียนรู้เรื่องเพศของหญิงรักหญิงเองภายใต้กรอบจำกัดที่ไม่มีอวัยวะเพศแบบชาย และไร้ฐานความรู้จากระบบสังคม ทำให้หญิงรักหญิงต่างพยายามที่จะเรียนรู้และหารูปแบบความสัมพันธ์ที่จะก่อให้เกิดความสุขและความรู้สึกลึกซึ้งให้ได้ แม้จะไม่มีอวัยวะเพศแบบชายก็ตาม

ทราย :...แต่พอมาเป็นหญิงรักหญิง ซึ่งมีความเป็นทอม คนเรียกอย่างนั้น มันก็เป็นเรื่องยากนะ อาจจะเป็นปัญหาของทอมที่ไม่รู้จะทำอย่างไร... หรือมันไม่รู้ว่าจะต้องทำอย่างไรให้แฟนมีความสุข และมันก็ถูกคาดหวังให้ทำ...

แล้วเราก็เป็นฝ่ายรุกนะ จวบเราก็เริ่มจวบ... จับนมเราก็ต้องเป็นคนเริ่มจับ เราเป็นฝ่ายรุกในเรื่องทางเพศในประสบการณ์ของผู้หญิง เราก็เทียบเคียงอ่านหนังสือไปอันหนึ่ง จะพูดว่า ผู้ชายโน้มตัวมาจวบอะไรอย่างนี้ มันเหมือนกับเราดึงสิ่งที่เป็นผู้ชาย บุคลิก ของผู้ชายนะ เข้ามาเป็นพฤติกรรม มากระทำเมื่อเวลาเรามีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิง เช่น จวบ แต่เราไม่มีจู้ ดังนั้นสมัยมัธยมที่บอกว่ามีความสัมพันธ์กับผู้หญิงนะ ก็แค่จวบ ๆ จวบ ๆ คลำ ๆ จับนม คุณนมกันเท่านั้น...ก็จะมีกับพี่คนนั้นที่บอกว่ามีความสัมพันธ์ลึกซึ้งก็มีการใช้นิ้ว มีการจับจิ้ม ใช้นิ้ว คลึง...ประสบการณ์ทางเพศครั้งแรกก็เริ่มจากจวบ แต่จะให้ลึกซึ้งจริง ๆ คิดว่า มันเป็นเรื่องที่เราคิดว่าจะทำไปมากกว่า มันกลายเป็นการพัฒนารูปแบบของตัวเองที่จะสร้าง ซึ่งมันก็จะเกิดกับคนที่เรารู้สึกใกล้ชิดนะ มันก็เริ่มพัฒนาไป...มันเป็นไปผ่านกระบวนการคิด...จะต้องหาวิธีที่จะมีความสัมพันธ์ทางเพศที่มันลึกซึ้งขึ้นนะ มากกว่าการกอดการจวบนะ... คือ เพศสัมพันธ์ที่มันลึกซึ้งขึ้น ถ้าผู้หญิงกับผู้ชายคือการสอดใส่ ถ้าฉันจะลึกซึ้งก็ต้องคือการเข้าไปสัมผัสที่จิ้มเขาให้ได้ คือการจะสัมผัสให้ได้

ประสบการณ์ทางเพศของหญิงรักหญิงด้านหนึ่งคือการหาประสบการณ์ความรู้เกี่ยวกับปฏิบัติการทางเพศที่จะเป็นเครื่องมือที่จะสร้างตัวตนในเรื่องเพศที่ทำให้เชื่อมั่นได้ว่า สามารถสร้างความพึงพอใจให้กับคู่ของตนเองได้ แต่การเรียนรู้เรื่องเพศของหญิงรักหญิงก็ต้องเผชิญกับการถูกกลบทับ ทำให้เป็นความลับ ไม่มีข้อมูล ฉะนั้นความรู้ที่ในเบื้องต้นแรกที่จะหาได้จึงมาจากการเรียนรู้จากความเชื่อเรื่องปฏิบัติทางเพศของรักต่างเพศ แต่การที่มีสรีระแบบหญิง รูปแบบความสัมพันธ์จึงต้องเป็นไปในลักษณะที่พัฒนาขึ้นจากตัวเอง ภายใต้อารมณ์ความรู้สึกที่ถูกรับรู้ให้เรื่องเพศมีความรู้ที่จำกัดไปที่การสอดใส่ หญิงรักหญิงเองก็เรียนรู้ สัญลักษณ์และการเข้าถึง "อวัยวะเพศ" ว่าเป็นพื้นที่ของการสร้างความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งให้กับความสัมพันธ์ของตนเองและคู่ เพศสัมพันธ์ของหญิงรักหญิง ถูกต่อต้านว่า "ไม่ใช่ของแท้" แต่หญิงรักหญิงก็ให้ความหมายกับความสัมพันธ์ทางเพศของตัวเอง ว่าเป็น การสร้างรูปแบบของความสัมพันธ์ที่มาจากตัวเอง สะท้อนให้เห็นว่าเรื่องเพศไม่ใช่เรื่องธรรมชาติ แต่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ที่ได้จากสังคม เช่น หญิงกับชายต้องทำกันอย่างไร เมื่อเป็นหญิงรักหญิงจะต้องหาทางเรียนรู้และปฏิบัติอย่างไร เรื่องเพศจึงเกี่ยวข้องกับระบบอำนาจ ความรู้และการต่อรองในระบบความคิด เช่น เขาบอกว่าต้องเป็นแบบนี้ แต่เราสามารถทำอะไรได้แค่ไหน อย่างไรในเรื่องเพศ สังคมรักต่างเพศได้เบียดบังความรู้เรื่องเพศในรูปแบบอื่นให้หายไปจากสังคม เห็นได้ว่า ในความสัมพันธ์หญิงรักหญิงก็พยายามสร้างความหมายใหม่ให้

กับเพศสัมพันธ์ให้เป็นของตัวเอง เพื่อสร้างความสุขให้กับความสัมพันธ์ระหว่างคนรักให้มีได้ไม่ต่างจากที่สังคมกำหนดว่า หญิงจะมีความสุขกับการสอดใส่ด้วยระเพศชายเท่านั้น

ภายใต้มายาคติที่ว่า ความสัมพันธ์ของหญิงรักหญิง “ไม่เหมือนของจริง” ในการศึกษานี้ หญิงรักหญิงจะสะท้อนถึงการให้ความสำคัญกับการสื่อสารความรักต่อกันในรูปแบบอื่น ๆ ที่มีความหมายถึงการแสดงความรักที่กว้างขวางไปกว่ารูปแบบความสัมพันธ์ทางเพศที่กำหนดให้เป็นความลึกซึ้ง หรือการสอดใส่ ในการอยู่ร่วมกันระหว่างผู้หญิง พบว่า แต่ละคู่สามารถมีรูปแบบของการสร้างความพึงพอใจต่อกันได้นอกเหนือไปจากการมีความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้ง และจะให้ความสำคัญกับการแสดงความรักต่อกันแบบอื่น ๆ มากกว่า

สุ : ตอนนี้นั้นเหมือนกับว่า ไม่มีความรู้สึกอย่างนั้นว่า เวลานอนแล้วต้องมีอะไรกัน แค่

กอดกันฉันทันทีแล้ว เกยกันก็พอ เราจะเป็นคนชอบเกย แต่กันหน่อยก็หลับ

ฉะนั้นความสุขทางเพศและความพึงพอใจทางเพศจึงไม่ได้ขีดวงจำกัดไว้ที่ความสำคัญของการได้สอดใส่ แต่หัวใจหลักคือ การให้ความสำคัญกับการสื่อสารที่แสดงออกถึงความรัก การได้สัมผัสกัน การหยอกเย้า ซึ่งอาจจะไม่ได้แตกต่างกันกับรักต่างเพศ เพียงแต่ในความสัมพันธ์รักต่างเพศกลับไปให้ความสำคัญไว้เพียงการร่วมเพศเท่านั้น

ชีวิตคู่กับการต่อรองในบริบทของพื้นที่ต่าง ๆ

การใช้ชีวิตคู่ของหญิงรักหญิง นอกจากอยู่ในพื้นที่ส่วนตัวแล้ว หญิงรักหญิงก็คือคน ๆ หนึ่งในสังคมที่ต้องมีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชน การงานและพื้นที่สาธารณะทั่วไป ซึ่งในการศึกษานี้ จะเห็นการเปิดเผยตัวตนของหญิงรักหญิงในแง่มุมต่าง ๆ และภายใต้พื้นที่ต่าง ๆ

การใช้ชีวิตในชุมชน

แม้ว่าจะไม่ได้ต้องการประกาศตัวว่าเป็นคู่หญิงรักหญิง แต่การอยู่ด้วยกันเป็นคู่ การช่วยเหลือกันทำมาหากินภายใต้พื้นที่ของชุมชนที่ต้องพบปะรู้จักกับคนอื่น ๆ ในชุมชนเหล่านั้นเป็นประจำ ไม่ว่าจะเป็นหมู่บ้าน อย่างเช่นคู่ของสุกับฝน หรือในตลาดอย่างโนแก้วกับแมว ที่ต่างฝ่ายต่างไปช่วยกันขายของตอนเช้า คนในชุมชนจะรับรู้ไปโดยปริยายว่าเป็นหญิงรักหญิง แม้ว่าแต่ละคู่จะไม่ได้บอกกล่าว หรือคิดว่าตัวเองไม่ได้ทำตัวให้เป็นที่น่าสนใจหรือเป็นจุดเด่นก็ตาม การที่เป็นคู่มีความแตกต่าง จึงได้กลายเป็นเป้าหมายในการจับจ้องและการแสดงอำนาจที่จะกระทำให้รู้สึกว่าเป็นคนผิดปกติ ไม่ว่าจะเป็นการถูกตั้งคำถาม หรือการล้อเลียน ภายใต้การตรวจตราหรือจ้องจับผิดกับความแตกต่าง ย่อมมีการตอบโต้ออกมาซึ่ง และมีทั้งส่วนของการสร้างการยอมรับในชุมชน แต่ละคนอาจจะมีวิธีการแสดงออก ตอบโต้ที่ต่างกัน

สุ : ก็ถามเหมือนพี่นะ...นี้ ทำไมมีแฟนเป็นอย่างนี้ ไม่เคยมีแฟนมาก่อนหรือ เห็นได้
 ชาวคนนั้น คนนี้จีบเยอะ อ้าว! ไม่เคยมีหรือ ชักใช้ เรา...เบื่อ เบื่อที่ว่าทำไม
 เขาไม่ทำอะไรเลยหรือ ไปนั่งบางทีก็ไม่ได้อยากคุยไร้สาระ แต่เขาก็จะมานั่ง
 ชักใช้ชีวิตเรานะ ชักใช้ไล่เลียงไปทำไม พุดไปเขาก็ไปเฝ้าที่กระจายต่อ เดิมไป
 อีกไม่รู้เท่าไร เจอหน้าใครเขาก็ถาม ก็...โมโหกับออกไปว่า...ทำไมละ เราก็เสียด
 สีเขากลับไปบ้าง เหมือนว่า...ผัวเธอดีแล้วหรือ กินเหล้า สูบบุหรี่ เทียว เราอยู่
 อย่างนี้ไม่ได้เดี๋ยวนะ เราไม่ได้ขอเขากินว่าง่าย ๆ

การใช้ชีวิตในชุมชน มักต้องพบกับการถูกจับจ้องและซักถามอย่างชัดเจนมากกว่าคนที่
 ใช้ชีวิตอยู่เฉพาะในที่ทำงาน อย่างไรก็ตาม ในพื้นที่เดียวกันที่มีการจับจ้อง ก็ยังคงพื้นที่ให้หญิงรัก
 หญิงสามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับคนในสังคมทั่วไปได้ ด้านหนึ่งยังมีการยอมรับจากคนในชุมชน ใน
 สถานะคน ๆ หนึ่งซึ่งเป็นคนดี ช่วยเหลือเกื้อกูลหรือเป็นคู่ที่ขยันทำมาหากิน เป็นการยอมรับในฐานะ
 ที่ยังไม่ได้สร้างปัญหาให้กับชุมชนและทำตัวเป็นประโยชน์ต่อชุมชน

สุ : อาจจะเป็นเพราะว่า ฝนไปสนิทกับเขา มันจริงใจนะ สมมติว่า ถ้าเขาไม่สบาย
 ก็ไปเป็นห่วงเขา เวลาเขาไม่สบายมันก็ถาม ไปหาหมอหรือยัง ใครให้วาม
 อะไรก็ทำให้

การไม่เป็นคนก่อวณ ช่วยเหลือสังคม หรือขยันทำกิน ก็จะถูกยอมรับในด้านนี้จาก
 สังคม ตัวตนที่ถูกยอมรับจากคนในชุมชนจึงเป็นตัวตนที่มองเห็นว่าเป็นคนดีของสังคม แต่อาจไม่
 ใช่ว่าตัวตนที่เกี่ยวข้องกับเพศวิถี การใช้ชีวิตร่วมอยู่ในชุมชนของหญิงรักหญิงคือ การต้องยอมรับ
 กติกาของชุมชน คือไม่สร้างปัญหา แต่อาจไม่ได้ยืนยันว่า ชุมชนยอมรับเพศวิถีแบบหญิงรักหญิง
 เพราะการยอมรับว่าเป็นคนดีนั้น ก็ยังมีความคาดหวังที่จะให้กลับมาเป็นรักต่างเพศ

สุ : ชาวบ้านแถวนี้ เขาก็ไม่ใช่ว่าจะไม่ยอมรับ แต่เขาก็ยังอยากเห็นเรามีแฟนเป็น
 ผู้ชายอยู่ เขาจะถามว่า เมื่อไหร่จะมีแฟนเป็นผู้ชาย แต่ไม่รู้ใจเขานะ เขาก็คุย
 กับเราดีนะ คุยกับแฟนเราก็คุยดี แต่ก็รู้ว่าเขายอมรับหรือไม่ยอมรับ แต่ก็มีถาม
 คือปฏิกิริยาต่อหน้าคือ คุยด้วย ดีด้วยแต่ยังมีถามคือ ถามเรานะไม่ถามแฟน

อาจกล่าวได้ว่า หญิงรักหญิงในชุมชน ด้านหนึ่งยังคงถูกมองว่าเป็นหญิงโสด ฉะนั้นจึง
 มักถูกจับจ้องเมื่อมีแฟนผู้หญิง หรือถูกติดตามว่าเมื่อไรจะกลับมาแต่งงานเหมือนผู้หญิงทั่วไป
 เนื่องจากระบบทางสังคมกำหนดกรอบความเชื่อว่า ผู้หญิงต้องแต่งงาน แม้ในพื้นที่การทำงานใน
 หน่วยงานต่าง ๆ เรื่องราวของการมีคู่ก็มักต้องถูกถามถึงเสมอ การจะเปิดเผยตัวเองหรือไม่ ด้านหนึ่งก็
 เป็นทางเลือก แต่อีกด้านหนึ่งก็คือ การต้องซังใจกับความเสี่ยงในแง่มุมมองต่าง ๆ เพราะในพื้นที่ของ

การทำงาน ก็ยังมีกลุ่มคนที่มีทัศนคติอีกหลากหลาย ที่ทำงานหรือโลกของการทำงาน จึงเป็นอีกส่วนหนึ่งของระบบการควบคุมของรักต่างเพศเข้าถึง ไม่ได้วางเว้นไว้ให้กับหญิงรักหญิง

การเปิดเผยความสัมพันธ์กับคนบางคนหรือบางกลุ่ม ในพื้นที่การทำงานที่เป็นของโลกรักต่างเพศ เช่นที่สุเลือกเปิดเผยกับเพื่อนสนิทเพราะเชื่อว่าน่าจะยอมรับหรือเข้าใจได้ อย่างไรก็ตามการบอกความสัมพันธ์กับบางคน ไม่ได้หมายถึงการหลุดพ้นไปจากการเป็นเป้าของระบบตรวจตราเพื่อการควบคุมคนนี้ได้

สุ : คือตอนแรกทีบอกจะเป็นพี่ที่สนิทกัน เขาถามว่ามีแฟนหรือยัง ก็บอกว่ามี... แล้วเขาก็ได้ยินเสียงโทรศัพท์ที่เป็นผู้หญิงใจ เขาคงทำหน้าสงสัยก็เลยบอกเขาไป ก็มีแฟน แต่ หนูมีแฟนแต่เป็นทอม พี่เขาก็อึ้ง เราก็ย้อนถามกลับไป ทำไมหรือ ถ้าหนูเป็นอย่างนี้พี่จะไม่คบหนูหรือ เขาก็บอกเปล่า

ในบริบทของสังคมที่มองเห็นว่ารักต่างเพศเป็นเรื่องธรรมชาติ แม้ว่าจะบอกว่า มีแฟนแล้วเป็นผู้หญิง แม้จะไม่ได้ถูกต่อต้านว่าผิดปกติ การเป็นหญิงรักหญิง ก็กลายเป็นเป้าหมายที่ท้าทายต่อระบบรักต่างเพศว่า ความสัมพันธ์ยั่งยืนได้เท่าใด

หลายคู่มีพื้นที่สำหรับการเปิดเผยตัวตนว่าเป็นหญิงรักหญิงได้ ขณะเดียวกัน คนที่ทำงาน อาจจะต้องมีการประสานงานกับกลุ่มเพื่อนร่วมงานในหลายระดับ การจะเปิดเผยในพื้นที่ทำงานหญิงรักหญิงแต่ละคน จึงเป็นการเปิดกับเพื่อนร่วมงานซึ่งมีทั้งคนที่เลือกจะเปิดเผยกับทุกคน เช่น คู่ของมะลิกับเอ กับคู่ที่เลือกจะเปิดเผยเรื่องนี้เฉพาะบางคน บางกลุ่มและบางสถานที่เท่านั้น เช่น คู่ของทรายกับปริศนา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในการเปิดตัวในเชิงสาธารณะ ยังเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก เพราะการเปิดตัวว่าเป็นหญิงรักหญิง แต่ละคนจะประเมินว่าจะกลายเป็นอุปสรรคในชีวิตด้านอื่นหรือไม่ เพราะถึงแม้ว่า การเป็นหญิงรักหญิงจะถูกมองว่า เป็นรูปแบบหนึ่งของการต่อสู้กับอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่และสันคลอนระบบรักต่างเพศ แต่อีกด้านหนึ่ง การเป็นหญิงรักหญิงก็เป็นการเลือกในระดับส่วนตัว เป็นความพึงพอใจส่วนบุคคลที่จะสร้างความสุขให้ตนเองซึ่งอาจไม่คาดหวังในเชิงการออกมาต่อสู้ในสาธารณะ ซึ่งเราก็พบว่า ทั้งในคู่ของสุกับฝน แก้วกับแมว หรือทรายกับปริศนา ก็ยังเลือกที่จะเก็บเรื่องนี้ไว้ให้เป็นการใช้ชีวิตส่วนตัว ขณะที่มะลิเลือกที่จะเปิดเผยกับทุกคน แต่ก็ไม่พร้อมจะประกาศตัวในสาธารณะหรือออกรายการทีวีแบบชัดเจนว่าเป็นหญิงรักหญิง เป็นต้น

การใช้ชีวิตที่โลกส่วนตัวเป็นหญิงรักหญิง และต้องดำเนินชีวิตในโลกสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับระบบสังคม และวัฒนธรรมที่ยังไม่เปิดรับในเรื่องนี้ ทำให้หญิงรักหญิงหลายคู่ต้องเลือกจะปกปิดความสัมพันธ์และมักถูกตั้งคำถามเรื่องการแต่งงานถ้ามีลักษณะแบบผู้หญิงแบบทั่วไป หรืออาจถูกเหมยเรื่องชีวิตคู่ถ้าเป็นผู้หญิงที่มีลักษณะคล้ายชาย หรือต้องปกปิดความสัมพันธ์ว่าเป็นคู่ชีวิต

ปริศนา : มีครั้งหนึ่ง ในรถจะมีรูปถ่ายที่เราติดไว้ มีคนที่เราทำงานด้วย เขาเป็นผู้ใหญ่มาก ๆ แล้วก็รู้จักเราทั้งสองคน จะมาขึ้นรถ เรารีบขึ้นก่อนเขาแล้ว ตั้งรูปนั้นออก เป็นอะไรที่ทำแบบกระตั้นมาก ๆ ที่...เสียใจว่า ทำไมเราไม่กล้ายืนยันในสิ่งที่เราเป็น...ในที่สุดก็ได้คำตอบว่า มันไม่ใช่เราไม่ภูมิใจ มันคือปฏิกิริยาแรกของเรา ซึ่งเราทำเพราะเรารู้ว่า ชีวิตคู่ของเรา แบบผู้หญิงกับผู้หญิงมันไม่ได้ถูกให้คุณค่าในทางบวกในสังคมนี้...ที่จริงเป็นคนที่ไม่ปิดบังนะ สมมติผู้ใหญ่คนหนึ่งถามว่า เสาร์-อาทิตย์นี้ทำอะไร ไปเที่ยวไหน อ้อ ไปบ้านแฟนคะ อ้อ... (เขาก็ถามว่า) เมื่อไรจะแจกกการ์ด บอกด้วยนะ

การเลือกปกปิดความสัมพันธ์ ทำให้หญิงรักหญิงต้องสร้างพื้นที่ให้กับการเลือกที่ดูเหมือนจะทำร้ายความรู้สึกของตัวเอง เพียงเพราะไม่สามารถยืนยันความเชื่อมั่นกับทางเลือกนี้ได้ เพราะด้านหนึ่งตนเองยังคงต้องเลือกในการที่จะเผชิญกับความรุนแรงและการต่อรอง เพราะไม่มีพื้นที่ใดเป็นพื้นที่ส่วนตัวหรือปลอดภัยจากความเป็นการเมืองหรือเรื่องของอำนาจได้อย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ในระดับความคิดที่ต้องให้ความหมายกับการกระทำที่เหมือนจะปกปิดตัวเองว่าทำอย่างนี้เพราะอะไร พื้นที่ของครอบครัว การทำงานและสาธารณะ ที่จะต้องให้ความหมายกับการตีความบางอย่างที่เกิดขึ้นว่า เขารู้หรือไม่? เขายอมรับแล้ว? ยอมรับอย่างไร? อะไรที่แสดงว่ายอมรับ?

รูปแบบการวางแผน การจัดการทรัพยากร

ความมั่นคงด้านเศรษฐกิจถือเป็นอำนาจต่อรองอย่างหนึ่งที่ทำให้หญิงรักหญิงแต่ละคู่รู้สึกถึงความมั่นคงในการมีชีวิตร่วมกัน การพึ่งตัวเองได้ก็คือการสร้างพื้นที่ที่เป็นทางเลือกได้มากขึ้น ปราศจากการพึ่งพิง ภายใต้ระบบสังคมเองไม่ได้มีการสนับสนุนหรือช่วยเหลือสวัสดิการสำหรับหญิงรักหญิงที่ใช้ชีวิตคู่ด้วยกัน เจกเซ่นรักต่างเพศ คู่หญิงรักหญิงที่มีอำนาจการต่อรองได้สูงจึงเชื่อมโยงกับเรื่องของระดับชนชั้นทางเศรษฐกิจด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม ผู้เข้าร่วมการศึกษาส่วนใหญ่ เช่น คู่ของแก้วกับแมว มะลิกับเอ และทรายกับปริศนา ถือว่า เป็นคู่ที่สามารถพึ่งพาตนเองได้และส่วนหนึ่งก็เป็นที่พักของครอบครัวได้ ในการใช้ชีวิตหญิงรักหญิงจะมีการจับจ่ายใช้สอยร่วมกัน มีการวางแผนการใช้เงินร่วมกัน ในลักษณะของกระเป๋เดียวกัน ซึ่งอาจไม่ได้แตกต่างไปจากการใช้ชีวิตคู่โดยทั่วไป และมักไม่มีการวางแผนเรื่องการจัดการทรัพยากรในอนาคตหากแยกทางกันหรือตายจากกัน เพราะมีวิธีคิดที่ให้ความสำคัญ

กับความไวเนื้อเชื่อใจกันเป็นสำคัญ และไม่ได้มองว่า ญาติฝ่ายใดจะเข้ามาเกี่ยวข้องเมื่อถึงเวลาที่มีอาการปรากฏหรือจากกัน

อย่างไรก็ตาม การวางแผนการจัดการเรื่องทรัพย์สินในอนาคตของคุณึงรักหญิงที่พบ จะเกิดมาจากวิสัยทัศน์ที่เริ่มมองเห็นปัญหาในระยะยาวในเรื่องภาระที่มีร่วมกัน ทำให้ต้องมีการวางแผนการจัดการเรื่องทรัพย์สิน เนื่องจากไม่มีกฎหมายรองรับเสมือนคู่รักต่างประเทศ แม้ว่าจะไม่มีกฎหมายต่อต้านหรือเอาผิด แต่พบว่า ในวิถีชีวิตประจำวันที่คุณึงรักหญิงจะต้องติดต่อกับรัฐหรือหน่วยงานต่าง ๆ ร่วมกัน บางครั้งก็มักจะถูกตั้งคำถาม เช่น กรณีที่แก้วต้องการทำประกันชีวิตให้กับแมวแต่ก็ทำไม่ได้ เพราะผู้รับผลประโยชน์ไม่ใช่ญาติหรือคู่สมรส

แก้ว : คิดว่าน่าจะมีกฎหมาย... ทำประกันนะ อย่างฉันไปทำออมสิน

แมว : ก็ควรจะมี เพื่อเขาจะได้ให้ได้ 2 ส่วน ส่วนหนึ่งอาจให้ที่บ้าน หรือให้คนรัก คือให้ได้ 2 คน แต่ประกันต้องระบุเป็นนามสกุลเดียวกัน แต่มันก็อาจจะระบุคนอื่นได้ สามีภรรยาไม่ได้จดทะเบียนละ เราก็ใช้วิธีเดียวกัน

แม้ว่าหญิงรักหญิงจะหาทางพยายามสร้างตัวตน สร้างพื้นที่ สร้างความมั่นคงให้กับตนเองได้ แต่ก็ไม่อาจหลุดพ้นไปจากระบบการจัดการที่รัฐเมินเฉย ซึ่งเป็นการใช้อำนาจควบคุมความสัมพันธ์ของคน โดยไม่ต้องมีกระบวนการลงโทษแบบดัวบทกฎหมาย แต่ใช้กระบวนการตัดสินตีความความเป็นพลเมืองของสังคมออกไป และไม่ทำให้เป็นที่กระตอกกระตัก จนทำให้คนทั่วไปเชื่อว่าคนรักเพศเดียวกันได้รับการยอมรับแล้ว และทำให้ระบบรักต่างเพศยังเป็นระบบความเชื่อหลักที่เปิดพื้นที่ให้คุณึงรักหญิงได้สร้างพื้นที่ให้กับตนเอง ทั้งการต่อรองกับความคิดความเชื่อที่ครอบงำตนเองมา และการต่อรองกับคู่ การต่อรองกับครอบครัว หรือทุกระดับ การเปิดพื้นที่ดังกล่าว ยังคงเป็นการให้พื้นที่ต่อต้านขัดขึ้นภายใต้ระบบการควบคุมหลักที่ยังคงดำรงสถานะของสังคมรักต่างเพศไว้ได้

อย่างไรก็ตาม ภายใต้การควบคุมที่เข้มงวด หญิงรักหญิงเองก็ยังคงมีอำนาจและมีทางเลือกที่จะกำหนด และตัดสินใจด้วยตัวเอง การตอบโต้ต่อการกดทับ หรือกลบกลืนความสัมพันธ์ของคนรักเพศเดียวกัน ด้านหนึ่งสะท้อนถึงการที่ผู้หญิงแต่ละคนพยายามส่งเสียงเรียกร้องให้เห็นการกดขี่ในสังคมรักต่างเพศที่กระทำกับความสัมพันธ์รูปแบบอื่น ตราบใดที่เรายังคงเห็นการต่อรองและขัดขึ้น ย่อมสะท้อนได้ว่า ตราบนั้นอำนาจการควบคุมมนุษย์ก็ยังคงทำหน้าที่

กล่าวโดยสรุปสุดท้าย ภายใต้ระบบสังคมชายเป็นใหญ่ที่ให้เพศวิถีที่ถูกต้อง ชอบธรรม มีเพียงรูปแบบเดียวคือ ระบบความสัมพันธ์รักต่างเพศ ได้สร้างอุดมการณ์ที่สำคัญในการทำให้รักต่างเพศดำรงอยู่ได้ไว้ โดยกำหนดกรอบความสัมพันธ์ของมนุษย์ไว้ในสถาบันครอบครัว ที่ทำให้เชื่อว่า ผู้หญิงต้องทำหน้าที่เมีย ดำรงความสัมพันธ์ที่มั่นคงในระบบผัวเดียว ผู้หญิงต้องมีลักษณะ

ของความเป็นหญิงที่จะแสดงออกทางสังคมในแบบของผู้หญิงดีและมีพฤติกรรมทางเพศที่ถูกต้อง ดังนั้น การสร้างให้ผู้หญิงต้องมีความเป็นหญิง และต้องมีชีวิตทางเพศอยู่ในระบบครอบครัว จึงถูกกำหนดให้เป็นระบบความสัมพันธ์แบบอุดมคติ ภายใต้การจัดระเบียบทางสังคมเพื่อทำให้สังคมมีความสอดคล้องไปในทิศทางที่เป็นข้อกำหนดภายใต้ระบบความสัมพันธ์นี้

เพศภาวะของผู้หญิงถูกยึดโยงไว้กับสรีระ และถูกกำกับ ควบคุมผ่านกลไกต่าง ๆ เพื่อให้ความสอดคล้องกับระบบเพศวิถีแบบถูกต้องของสังคม เพื่อจัดระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างเพศให้สมดุลแบบหญิงกับชาย และการผลิตสมาชิกใหม่ การจะทำให้อุดมการณ์เรื่องหญิงชายที่เป็นธรรมชาติ เป็นไปได้จึงต้องส่งผ่านการควบคุมมาทางกระบวนการสร้างทางสังคม ฉะนั้นเพศภาวะและเพศวิถีที่ถูกกำหนดให้ตายตัว จึงไม่ใช่สิ่งที่เป็นธรรมชาติ แต่สะท้อนถึงการครอบงำวิถีคิดของมนุษย์ให้เชื่อและปฏิบัติตามท่ามกลางความหลากหลายทางเพศที่ปรากฏอย่างเป็นอื่น

นอกจากนี้ในความเป็นหญิงเองก็ยังมีคามคาดหวังต่อผู้หญิงอีกหลายบทบาท ตั้งแต่บทบาทการเป็นลูกสาวที่ต้องทำงานช่วยเหลือทางบ้าน ต้องมีความกตัญญูรู้คุณหรือตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ บทบาทการเป็นเมียที่ต้องมีหน้าที่ตอบสนองอารมณ์ทางเพศ และความเป็นแม่ที่ต้องเสียสละ ทำให้ปรากฏการณ์ของหญิงรักหญิง ถูกให้ความหมายว่าเป็นสิ่งผิดปกติในสังคมกระแสหลัก ด้วยเหตุผลว่า ไม่อาจนำไปสู่การสืบพันธุ์ ผิดไปจาก "ธรรมชาติ" ซึ่งถูกกำหนดให้ผู้หญิงจะต้องทำหน้าที่ในการเป็นเมีย มีลูก

ภายใต้การถูกยึดข้อกล่าวหาว่าผิดปกติ การเลือกที่จะดำรงความเป็นหญิงรักหญิงไว้ จึงสะท้อนถึงการแสดงถึงเจตจำนงของแต่ละคนในการที่จะกำหนดชีวิตทางเพศด้วยตัวเอง ภายใต้ระบบกลไกควบคุมทางสังคมที่ส่งผลกระทบต่อดวงหญิงรักหญิงในทุก ๆ ระดับของสังคมที่ต้องดำรงชีวิต แต่หญิงรักหญิงยังคงมีการสร้างนิยามตัวตนที่สะท้อนให้เห็นว่า หญิงรักหญิงไม่ได้มองว่าเป็นพฤติกรรมที่แปลกแยกแตกต่างไปจากผู้หญิงทั่วไป เพราะในความเป็นหญิงรักหญิงเองแต่ละคนยังคงได้กระทำบทบาทหน้าที่ของความเป็นหญิงดี ๆ ในด้านอื่น ๆ อยู่ เช่น การเป็นลูกที่ดีต่อพ่อ แม่ เป็นที่พึ่งของครอบครัว เป็นลูกที่ฟังพ่ เลี้ยงดูตัวเองได้ไม่เป็นที่อับอาย เพียงแต่เลือกที่จะไม่เป็นเมีย ไม่แต่งงานกับผู้ชายเท่านั้น

ภายใต้ระบบความเชื่อความหมายดังกล่าว ได้นำมาซึ่งการตอกย้ำความเชื่อในเรื่องชีวิตคู่และการต่อรองเพื่อดำรงอยู่ และการให้ความหมายใหม่ต่อทางเลือกเส้นนี้ที่อาจมีทั้งการยอมรับหรือปฏิเสธข้อกำหนดกฎเกณฑ์แห่งเพศภาวะ หรือความเป็นหญิง

ในการใช้ชีวิตคู่ของหญิงรักหญิงที่ต่างเติบโตมากับกระบวนการหล่อหลอมและเรียนรู้ความสัมพันธ์อยู่เพียงระบบเดียวที่เป็นการเรียนรู้ภาคบังคับคือรักต่างเพศ ทำให้หญิงรักหญิงไม่อาจปฏิเสธการครอบงำเชิงความคิดและอุดมการณ์เหล่านี้ได้ทั้งหมด ฉะนั้นการให้ความหมายกับการเป็น

หญิงรักหญิง จึงเน้นไปที่การบอกว่ามันคือการเลือกเส้นทางที่แตกต่าง ซึ่งในด้านหนึ่งอาจจะมีการปรับรูปแบบการใช้ชีวิตให้ต่างจากรักต่างเพศ ซึ่งก็จะนำไปสู่การให้คุณค่ากับประสบการณ์ที่ตนเองได้เรียนรู้มา แต่ในบางแง่มุมก็ยังคงยึดมั่นเกี่ยวกับคุณค่าความเป็นผู้หญิงในลักษณะแบบรักต่างเพศ เช่น มีความคาดหวังกับชีวิตคู่ การเป็นระบบคู่คนเดียวในความสัมพันธ์กับคู่ปัจจุบัน ซึ่งมีความเป็นไปได้บ้างไม่ได้บ้าง เนื่องจากในการใช้ชีวิตร่วมกัน ทำให้เห็นว่า การมีชีวิตคู่หนึ่งมีความสลับซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับความสำเร็จในระบบชีวิตที่แต่ละคนได้รับมา ซึ่งนำมาสู่การปรับเปลี่ยนเมื่อมีการใช้ชีวิตคู่กับคนแต่ละคน การให้ความหมายกับคุณค่าและความคาดหวังในชีวิตคู่ในช่วงแรกและช่วงต่อ ๆ มาอาจจะไม่เหมือนกัน ซึ่งอาจจะปรับเปลี่ยนไปตลอดไม่หยุดนิ่ง เพื่อให้ความหมายใหม่กับทางเลือกและต่อรองกับระบบอำนาจที่ควบคุมความสัมพันธ์ของมนุษย์ไว้

ฉะนั้นจะเห็นได้ว่า ในการนิยามตนเองเกี่ยวกับการเป็นหญิงรักหญิง จึงเป็นการนิยามตัวตนด้านหนึ่งคือ การปฏิเสธบทบาทหน้าที่เมีย และเลือกเป็นหญิงรักหญิง แต่ยังคงยอมรับสถานการณืเป็นหญิงโสดในสังคม (ไม่เปิดเผยว่าเป็นหญิงรักหญิง) ยอมรับการเป็นลูกสาวที่ดีของครอบครัว เช่น ส่งเงินช่วยเหลือทางบ้านหรือพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้หญิงรักหญิงรู้สึกกว่าตนเองมีทางเลือกที่จะดำรงการเป็นหญิงรักหญิงของตนไว้

ขณะที่คนทั่วไปเข้าใจว่าปัจจุบันหญิงรักหญิงมีพื้นที่แสดงตัวตนได้แล้ว ไม่ถูกกีดกันแล้ว สะท้อนให้เห็นระบบอำนาจที่ควบคุมพฤติกรรมของคนนั้นไม่ได้อยู่ที่การแสดงออกที่ต่อต้านหรือการใช้ความรุนแรงทางตรง แต่เป็นความรุนแรงที่เจียบงันในสายตาคนอื่น แต่กระทำกับตัวตนของหญิงรักหญิงโดยตรง และทำให้แต่ละคนต้องเผชิญสถานการณ์แบบโดดเดี่ยว และต้องเผชิญอยู่กับทำให้ถูกกลบกลืนให้หายไป

การมีพื้นที่ให้หญิงรักหญิงได้สะท้อนเสียงมาสู่สังคม เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความแยบยลในการใช้อำนาจที่ล่อลวงผู้คนให้หลงเชื่อว่า ไม่มีการกระทำความรุนแรงต่อคนรักเพศเดียวกันแล้ว เรามีเสรีที่จะเลือกใช้ชีวิตทางเพศในแบบที่ตัวเองต้องการ แต่จากประสบการณ์ของหญิงรักหญิงแต่ละคน แต่ละคู่ ในการศึกษาี้ สะท้อนให้เห็นว่า ในทุกพื้นที่ของทางเลือกที่แตกต่างไปจากข้อกำหนดของหญิงรักหญิง เต็มไปด้วยการต่อรองกับการให้ความหมายในระบบความสัมพันธ์หลัก ซึ่งสะท้อนระบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ระบบรักต่างเพศกระทำกับคนรักเพศเดียวกันอย่างเห็นได้ชัด

ในการศึกษาี้ ทำให้ข้าพเจ้าเห็นว่า ผู้หญิงบังคับไม่ให้พูดถึงประสบการณ์ทางเพศ และทำให้ขาดองค์ความรู้เกี่ยวกับตัวเอง การรู้จักถึงความต้องการของตัวเอง ฉะนั้นการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับหญิงรักหญิงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะจะไม่ทำให้ประสบการณ์เป็นเรื่องส่วนตัวที่ทุกคนต้องเริ่มต้นจากสุญญากาศ แต่เราสามารถสร้างพื้นที่ให้เห็นความแตกต่างและการมีตัวตนของหญิงรักหญิงได้ปรากฏเหมือนมนุษย์ทั่วไป เพราะผู้หญิงทุกคนท้ายที่สุดก็ไม่มีอะไรแน่นอนว่าจะ

ดำรงสถานะความเป็นหญิงไว้ได้ในทุก ๆ ข้อ และในทุกช่วงชีวิตต่างมีการปรับเปลี่ยนแปลงได้อย่างไม่หยุดนิ่ง ฉะนั้นจึงต้องให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจกับเพศวิถีของมนุษย์ ที่หลากหลาย ไม่หยุดนิ่ง เพื่อทำให้ผู้หญิงทุกคนได้เลือกเป็นอย่างที่ต้องการโดยไม่มีกรอบเพศภาวะที่เป็นรูปแบบที่ถูกกำหนดให้เป็นแบบที่หยุดนิ่งและตายตัวไว้ และทำให้ผู้หญิงมองไม่เห็นทางเลือกสำหรับตัวเอง

ทั้งนี้เพราะประสบการณ์ทางเพศที่หลากหลายของผู้หญิงเป็นสิ่งที่มีความค่าถือเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้ผู้หญิงเชื่อมั่นในสิ่งที่เป็นตัวเองหรือเลือกจะเป็นในสิ่งที่ตนต้องการ ซึ่งเราอาจจะได้เรียนรู้รูปแบบความสัมพันธ์ที่หลากหลายมากมายที่มากไปกว่า รักต่างเพศ หรือรักเพศเดียวกัน เท่านั้น

จ่านักหอสมุด